

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці»

Студентки 2 курсу 7м групи
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Правове
забезпечення безпеки
підприємницької діяльності»

Матюшко Надії Володимирівни

Науковий керівник
к.ю.н., професор

Крегул Юрій Іванович

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

Крегул Юрій Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти визначення юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.....	9
1.1. Правові основи визначення поняття та сутності комерційної таємниці ...	9
1.2. Поняття та загальна характеристика юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.....	21
1.3. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист.	29
Розділ 2. Особливості юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.....	39
2.1. Цивільно-правова відповідальність за розголошення комерційної таємниці.....	39
2.2. Адміністративно-правова відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю.....	53
2.3. Кримінально-правова відповідальність за розголошення комерційної таємниці.....	64
Розділ 3. Міжнародний досвід юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці	76
3.1. Міжнародно-правове регулювання юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.....	76
3.2. Вдосконалення законодавства України щодо юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці	92
Висновки та пропозиції	101
Список використаних джерел	108

ВСТУП

Актуальність дослідження. Умови розвитку ринкових відносин вимагають глибокого аналізу стану захисту комерційної таємниці і гостро ставлять проблему розробки ефективної системи, її належного захисту від впливу наведених вище негативних факторів та приведення чинного законодавства про комерційну таємницю у відповідність з поточними та перспективними потребами ринкового середовища. В умовах становлення ринкової економіки і загострення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання успіх підприємництва, гарантія отримання прибутку все більшою мірою будуть залежати від ступеня збереження комерційних таємниць і секретів виробництва, що базуються на певному інтелектуальний потенціал і конкретних інформаційних технологіях.

Актуальність вивчення юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці зростає у зв'язку з долученням України до загальноєвропейського економічного простору, що висуває необхідність виконання вимог Угоди про комерційне використання інтелектуальної власності (TRIPS), зокрема, того, що стосується комерційної таємниці. Законодавче унормування питань юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці необхідне насамперед суб'єктам господарювання, яким потрібно надійно захистити інформацію з обмеженим доступом на підприємстві.

У науковій літературі питанням юридичної відповідальності присвячено чимало праць. Дану проблему ще за радянських часів розглядали такі вчені: Д. І. Бернштейн, С. С. Алексєєв, В. С. Афанасьєв, М. І. Байтін, П. К. Блажко, С. Н. Братусь, В. Н. Бутилін, Т. Д. Зражевська, М. А. Ібрагімов, О. С. Іоффе, М. А. Краснов, В. В. Лазарєв, М. С. Малєїн, О. В. Малько, А. С. Мордовець, О. Е. Лейст, Б. Л. Назаров, П. О. Недбайло, А. І. Петелін, І. С. Самощенко, М. С. Строгович, В. А. Тархов, Є. В. Черних, М. Х. Фарукшин, М. Д. Шиндяпіна та інші. У працях вказаних авторів висвітлювалися такі проблеми, як поняття, сутність, види юридичної відповідальності, її принципи, цілі, завдання, функції, співвідношення з іншими правовими явищами (правопорушенням, санкцією, покаранням,

юридичним обов'язком тощо). Однак більшість праць написано понад десять років тому. Таким чином, деякі положення, зокрема, такі як поняття юридичної відповідальності, її підстави, види, суб'єкти, потребують корекції з урахуванням сучасних умов існування суспільства.

На сучасному етапі питання юридичної відповідальності, розроблення її основних понять та категорій у сфері теорії права та галузевих наук досліджують такі вітчизняні дослідники: К. В. Басін, Є. О. Гіда, В. Головченко, С. Т. Гончарук, В. Г. Гончаренко, Ф. Л. Жорін, Л. М. Кельман, М. І. Козюбра, Л. Т. Кривенко, С. Л. Лисенков, О. Г. Мурашин, Л. Р. Наливайко, В. Ю. Орехов, О. В. Петришин, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, О. Ф. Скаун та ін. Однак дані дослідження переважно спрямовані на розгляд питання юридичної відповідальності в контексті застосування правових санкцій, покарання чи гарантії захисту прав людини.

У роботах В. М. Кудрявцева, В. А. Номоконова, В. В. Похмелкіна, Р. Л. Хачатурова, Р. Г. Ягутяна лише згадується про форми реалізації юридичної відповідальності. На жаль, у загальнотеоретичній юридичній літературі недостатньо уваги приділялося суб'єктивним ознакам добровільної форми юридичної відповідальності, формам психічного ставлення до правомірних вчинків, взаємозв'язку заохочення з добровільною формою юридичної відповідальності, ознакам державно-примусової форми реалізації цієї відповідальності.

Проблеми захисту комерційної таємниці та юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці дедалі більше стають об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Г. О. Андрощук, О. Баранов, В.Д. Базилевич, А. І. Берлач, О. Г. Боднарчук, О. Б. Бутнік-Сіверський, А. Б. Венгеров, І. М. Ганич, А. Г. Дідук, В. А. Дозорцев, В. І. Жуков, І. І. Дахно, В. С. Дроб'язко, І. Гаврилов, М. І. Зубок, Ю. В. Зінченко, С. В. Кавун, В. М. Коссак, О. М. Кравченко, А. М. Новицький, Ю. В. Носік, О. А. Паєнко, О. О. Підпригора, Г. О. Сляднева, Л. Д. Топалова, П. М. Цибульов, А.О. Яфонкін, В. И. Ярочкин та інших.

Сучасні вчені-правознавці зазначають, що вивчення проблеми юридичної відповідальності являє певну складність, оскільки ні в навчальній, ні в науковій

юридичній літературі, ні в законодавстві послідовно не проводиться одна точка зору на доволі спірні питання, що виникають при дослідженні цієї проблематики.

Без належної системи юридичної відповідальності право стає безсилим та ненадійним, не виправдовує соціальних очікувань. Правові норми, встановлені на їх підставі, права та обов'язки членів суспільства перетворюються в «благі» наміри, якщо влада не здатна організувати поновлення та захист порушених прав, примус до виконання обов'язків, покарання тих, хто порушує правові заборони. Адже досить багато процесів та напрямів правового розвитку пов'язані із дієвістю права: відчуттям захищеності кожним, гарантованості прав та законних інтересів, протистоянням сваволі в процесі упорядкування суспільних відносин, безсумнівною дією механізмів щодо впровадження правового порядку в усіх сферах суспільного життя, гарантуванням та забезпеченням системи безпеки, що пов'язана із соціальною діяльністю, особливо тією, що несе потенційну загрозу життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави.

Багато в чому успіхи демократичних перетворень залежать від того, наскільки право в суспільстві підтримується та поважається різними соціумами взагалі та кожним індивідом зокрема. Важливого значення набуває сьогодні у зв'язку з цим інститут юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Втілення принципу законності в усіх сферах життєдіяльності суспільства, забезпечення правопорядку, сприйняття права як явища соціальної дійсності - є пріоритетними напрямками сучасного правового розвитку. Одним з елементів підтримки та виваженого ставлення до явищ правової дійсності є удосконалення інституту юридичної відповідальності. Вивчення стану проблеми даного дослідження свідчить про те, що деякі її аспекти залишилися не розглянутими в юридичній літературі, а деякі висунуті припущення вимагають подальшого вивчення й уточнення.

Вивчення наукових джерел щодо юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці слугує підвалиною подальшого розвитку теоретико-правової моделі комерційної таємниці в Україні, обґрунтування напрямків вдосконалення діючого законодавства у цій сфері та вироблення

правозастосовних засад реалізації юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці та захисту прав на комерційну таємницю. Незадовільний стан розроблення у сучасній вітчизняній науці проблем юридичної відповідальності, відсутність монографічних праць зумовлює актуальність обраної автором теми дослідження і впливає на вибір об'єкта і предмета дослідження. Отже, наведеним підтверджується, що дослідження вказаної проблематики в Україні мали фрагментарний характер, що обумовлює необхідність комплексного аналізу даної проблеми з урахуванням нових напрямів розвитку вітчизняної юридичної науки, з переосмисленням наукових поглядів минулого та вирішенням теоретико-прикладних аспектів даної проблеми.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що передбачають застосування інституту юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

Предметом дослідження є юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне осмислення юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

Досягнення цієї мети пов'язується з вирішенням таких завдань:

- сформулювати правові основи визначення поняття та сутності комерційної таємниці;
- розглянути особливості поняття та загальної характеристики юридичної відповідальності;
- розкрити особливості права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист;
- визначити сутність цивільно-правову відповідальність за розголошення комерційної таємниці;
- висвітлити особливості адміністративно-правової відповідальності за порушення законодавства про комерційну таємницю;
- визначити сутність кримінально-правової відповідальності за розголошення комерційної таємниці;

- проаналізувати міжнародно-правове регулювання юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці;
- обґрунтувати напрямки вдосконалення законодавства України щодо юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження складається з методів наукового дослідження теоретичного рівня (системно-функціональний, конкретно-історичний, формально-логічний, порівняльно-правовий аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо) та емпіричного (дослідження документів, друкованих видань і повідомлень засобів масової інформації), а також основних положень загальної теорії права присвячених проблемам юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Виходячи з того, що юридична відповідальність являє собою складне, багатогранне явище, одним з основних засобів дослідження був системний підхід, що надав можливість проаналізувати юридичну відповідальність як системне утворення. Конкретно-історичний метод було використано для визначення генезису поняття “юридична відповідальність” та певних закономірностей цього процесу у різні часи. За допомогою методу порівняльно-правового аналізу проаналізовано види юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Формально-логічний метод використовувався при аналізі норм, що закріплюють поняття галузевих видів юридичної відповідальності. Використання спеціально наукових методів дослідження дало змогу проаналізувати нормативну базу, яка регламентує юридичну відповідальність за розголошення комерційної таємниці.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі вперше поставлена, всебічно проаналізована та теоретично узагальнена проблема юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Обґрунтовано концепцію юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці як самостійного виду юридичної відповідальності.

Наукове та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі теоретичні висновки й рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідницькій сфері – для подальшої розробки теоретичних і

прикладних проблем юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці; у навчальному процесі – при викладанні курсу загальної теорії права, конституційного, господарського та підприємницького права (тема "Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці"), підготовці підручників і навчальних посібників із загальної теорії права, конституційного та господарського права.

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Робота складається із вступу; трьох розділів, які містять вісім підрозділів; висновків до кожного з розділів; загального висновку; списку використаної літератури (джерела).

У першому розділі розглянуто загальнотеоретичні аспекти визначення правової природи комерційної таємниці, юридичної відповідальності, права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист.

Другий розділ присвячено правовому регулюванню окремих видів юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

У третьому розділі проаналізовано міжнародно-правове регулювання юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці та напрямки вдосконалення законодавства України щодо юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

1.1. Правові основи визначення поняття та сутності комерційної таємниці

Інформація, що складає комерційну таємницю, володіння нею в ринкових умовах, виступає одним з найсуттєвіших факторів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Суспільна небезпека протиправних посягань на комерційну таємницю, полягає в порушенні принципів ведення економічної діяльності, у незаконному проникненні в секрети суб'єктів цієї діяльності, у заподіянні шкоди їхнім економічним інтересам. Таким чином, особи, котрі вчиняють такі дії або недобросовісні підприємці, які використовують “чужу комерційну таємницю”, позбавляють своїх контрагентів тих переваг над конкурентами, які вони мають завдяки володінню таємною інформацією [14, с. 26].

Комерційно цінна інформація не є доступною для всіх суб'єктів. Саме це і визначає попит на неї, формує інформаційний ринок. Володіння інформацією при ринкових відносинах, які бурхливо розвиваються, надає можливість підприємцю передбачати кон'юнктуру ринку, угадувати несприятливі наслідки і в результаті діставати великий прибуток (на що і націлена підприємницька діяльність). Таким чином, володіння комерційно цінною інформацією в умовах ринку виступає одним з істотних факторів конкурентоздатності суб'єктів господарської діяльності. Це положення є ключовим при визначенні права суб'єктів господарювання на комерційну таємницю, тобто відомостей, що її складають.

Забезпечення захисту комерційної таємниці - це вимушена обумовлена конкурентним ринком цілеспрямована діяльність суб'єкта господарювання, яка включає в себе створення системи захисту інформації з обмеженим доступом і здійснення комплексу правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належного доступу до неї.

Оснoву комерційної таємниці становить власна цінна інформація, що стосується безпосередньої діяльності підприємства. Коли інформація має дійсну або потенційну комерційну цінність, вона становить комерційну таємницю, до неї немає вільного доступу на законних підставах, тому власник інформації вживає заходів щодо охорони її конфіденційності [51, с. 49].

Єдиним законним способом запобігти втратам конфіденційних відомостей в подібних випадках є встановлення їх власником режиму комерційної таємниці. Такий режим дозволяє власнику інтелектуальних ресурсів, вибраних до охорони в режимі комерційної таємниці, захистити свої інтереси у відносинах з власними працівниками, контрагентами, державними та муніципальними органами влади, засобами масової інформації і навіть з акціонерами, незалежними директорами і рейдерами.

Е. Соловйов вважає, що комерційна таємниця - це економічні інтереси та відомості про різні сторони та сфери виробничо-господарської, управлінської, науково-технічної, фінансової діяльності фірм, що навмисно приховуються з комерційних міркувань і охорона яких обумовлена інтересами конкуренції та можливою загрозою економічної діяльності фірми. Комерційна таємниця виникає тоді, коли вона є інтересом для комерції [88, с. 5].

Ю.Плаксин та Ю.Макогон, вважають, що комерційною таємницею є будь-яка ділова інформація, яка має для підприємства реальну або потенційну цінність на комерційних підставах, витік якої може завдати йому шкоди; не є загальновідомою та загальнодоступною на законних підставах; відповідним чином позначена і підприємством вживаються відповідні заходи щодо збереження її конфіденційності; не є державною таємницею та не захищаються авторським та патентним правом; не стосується негативної діяльності підприємства, що здатна завдати шкоди суспільству (порушення законів, неефективної роботи, адміністративних помилок, забруднення навколишнього середовища тощо) [68, с.75].

І. М. Ганич зазначає, що комерційна таємниця є найбільш цінною комерційною інформацією і надає суб'єкту господарювання переваги в

конкурентному ринковому середовищі, у зв'язку з чим, підлягає надійному захисту в системі економічної безпеки, оскільки її розголошення чи неправомірне використання може завдати серйозних матеріальних і моральних збитків підприємству, а невживання заходів захисту взагалі може призвести до усунення його з ринку і банкрутства. Створення надійного захисту комерційної таємниці є необхідною умовою успішної підприємницької діяльності та нагальною потребою сучасного агресивного ринку [13, с. 67].

А. Фатьянов, вивчаючи сутність таємниць, надає визначення комерційної таємниці як науково-технічної, комерційної, організаційної та іншої інформації, що використовується в підприємницькій діяльності та має реальну або потенційну економічну цінність [102, с. 5].

М. М. Рассолов, В. Д. Елькін, І. М. Рассолов визначають комерційну (підприємницьку) таємницю як управлінську, виробничу, науково-технічну, фінансову, економічну, торгову й іншу документовану інформацію, що використовується для досягнення цілей підприємницької діяльності одержання прибутку, запобігання збитку і упушення вигоди, одержання добросовісної переваги над конкурентами, яку підприємець відносить до конфіденційної [78].

В англійських юридичних словниках комерційна таємниця (trade secret) визначається як відомості, що є захищеними від несанкціонованого доступу, які можуть становити будь-які формули, моделі, зразки, інформаційні компіляції, що використовуються в бізнесовій (комерційній) діяльності та дають особі можливість отримати переваги над конкурентами в бізнесі [83, с. 36].

У літературі з економічної та інформаційної безпеки підприємств при визначенні комерційної таємниці як кваліфікуючий фактор указується на можливість завдання підприємству збитків внаслідок її розголошення. У цьому плані типовими можна вважати наступні визначення:

- комерційна таємниця - це будь-яка власна інформація, що має дійсну або потенційну комерційну цінність для підприємства (фірми), витік якої може завдати йому збиток [110, с.28];

- комерційна таємниця - відомості, що не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю, розголошення, витік і несанкціонований доступ до якої може завдати шкоди їхнім власникам [116, с.43];

- під комерційною таємницею підприємства (фірми) варто розуміти відомості, що не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологією, НДОКР, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, розголошення яких може завдати збитків його інтересам [83, с. 36].

Запровадження інституту комерційної таємниці на підприємстві і вжиття практичних заходів щодо її захисту та інших інтелектуальних здобутків у сфері підприємницької діяльності є важливою основою та умовою розвитку підприємства, вдосконалення економічних процесів, технологій, запровадження нових досягнень на виробництві і залучення іноземних інвестицій, зокрема:

- стимулює підвищення ефективності господарської діяльності. Відсутність правової охорони комерційної таємниці гальмує розвиток інновацій, запровадження новаторських рішень, якісний розвиток економічних процесів тощо;

- зменшує операційні невиробничі витрати суб'єктів господарювання на фізичний захист цінної інформації у вигляді охоронних засобів - шифрування, матеріальних перешкод та ін. Правові засоби збереження в таємниці комерційної інформації таким чином є дієвішим та менш витратним інструментом охорони порівняно з неправовими, матеріальними засобами;

зменшує ризики ведення бізнесу, пов'язані з ненадійністю трудових контрактів, які не містять застереження про збереження комерційної таємниці, можливість "викрадення" комерційних секретів конкурентами тощо; Згідно з даними Комісії Конгресу США з міжнародної торгівлі, американські компанії щорічно втрачають більше 70 млрд. доларів через недобросовісну конкуренцію іноземних компаній, у тому числі через промисловий шпідіаж [31, с. 17].

- підвищує інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств. Відсутність або неефективність системи охорони комерційної таємниці в

національному законодавстві є додатковим стримуючим чинником для надходження іноземних інвестицій.

Специфічність інституту комерційної таємниці полягає в тому, що вона не підлягає офіційній реєстрації. Опис, який становить її сутність, має конфіденційний характер і передається іншим суб'єктам підприємницької діяльності під поважні застереження, які, як правило, обумовлюються в ліцензійних договорах про порядок і умови передачі цієї інформації.

Право підприємців на захист своїх законних інтересів та своєї власності, в тому числі комерційної таємниці, є конституційним правом кожного громадянина України.

У ст.ст. 31, 32, 34, 41, 42, 54 Конституції України [38] встановлені базові правові рамки, в межах яких особа вправі реалізовувати свої права на комерційну таємницю та відстоювати власні законні інтереси у забезпеченні конфіденційності інформації.

Конституція України стала основою для наступного розгалуження та наповнення нормативним змістом законодавства України щодо комерційної таємниці, розвиток відбувався у таких основних напрямках:

- конкретизація і спеціалізація положень Закону України «Про інформацію» щодо комерційної таємниці;
- врегулювання доступу органів влади до комерційної таємниці;
- забезпечення збереження комерційної таємниці в контексті захисту від недобросовісної конкуренції;
- врегулювання питань відповідальності за правопорушення, пов'язані з комерційною таємницею.

Правовими підставами здійснення захисту конфіденційної інформації в Україні стали положення Цивільного кодексу України [106] та Господарського кодексу України [18], Закону України «Про інформацію» [73], «Про захист економічної конкуренції» [72], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [71], Кодексу України про адміністративні правопорушення [33], Кримінального кодексу України [43] та інших законів про інформацію.

Зі здобуттям Україною незалежності почав формуватися окремий правовий інститут комерційної таємниці [11]. Визначення поняття комерційної таємниці надано в ст. 505 Цивільного кодексу України - відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, використання яких у господарській діяльності надає можливість отримання прибутку та/або конкурентної переваги чи збереження положення на ринку, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання [106].

Господарський кодекс України містить визначення комерційної таємниці як відомостей, що пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання [18, ст. 36].

Отже, під комерційною таємницею слід розуміти захищену у встановленому порядку інформацію з обмеженим доступом про виробничу, науково-технічну, комерційну, організаційну або іншу підприємницьку діяльність, що має реальну або потенційну економічну цінність і надає перевагу у конкурентній боротьбі, втрата якої може завдати значних збитків економічним інтересам суб'єкта господарювання.

За загальним правилом, до комерційної таємниці відноситься така інформація: рівень прибутку і цінова політика; фінансові та адміністративні плани розвитку компанії (бізнес - плани); відомості про укладені або заплановані контракти; дані про контрагентів (постачальників і клієнтів), власні винаходи та раціоналізаторські пропозиції, які ще не захищені авторським або патентним правом; власні аналітичні огляди ринку, маркетингові дослідження [24].

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до законодавства, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. При цьому конфіденційна інформація може бути як виділена в окремий перелік, так і включатися до складу комерційної таємниці [44]. Однак відомості,

які можуть бути віднесені до комерційної таємниці, не повинні містити державної таємниці, шкодити інтересам суспільства, мають відноситись до виробничої діяльності підприємства, повинні мати дієву або потенційну комерційну цінність та створювати переваги в конкурентній боротьбі, а також мати обмеження в доступі до неї тощо. Так, комерційною інформацією суб'єктів господарювання може бути інформація, яка містить відомості про фінансово-економічний стан підприємства (бухгалтерська звітність) [118], кредити і банківські операції, предмет договору і контрагентів, структуру капіталів і плани інвестицій, стратегічні плани маркетингу, результати аналізу конкурентоспроможності власної продукції, клієнтів, плани виробничого розвитку, ділове листування та інше.

Слід зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [75] (далі - Постанова) визначено перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Підприємства, установи та організації зобов'язані подавати перелічені у вищезгаданій Постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою.

У відповідності постанови, комерційну таємницю не становлять:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що

завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;

- документи про платоспроможність;

- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;

- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Підприємства зобов'язані подавати перелічені у цій постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою.

Необхідно розуміти, що відомості, які не ввійшли до категорії комерційної таємниці, також можуть бути закритими для широкого загалу - зокрема, це стосується конфіденційної інформації. Основним критерієм, який дозволяє відокремити комерційну таємницю та конфіденційну інформацію, є така ознака, як можливість настання негативних наслідків для підприємства у випадку розголошення комерційної таємниці і відсутність такої можливості при розголошенні конфіденційної інформації.

Перелік інформації суб'єкта господарювання, яка становить комерційну таємницю, пропонуємо розробляти у відповідності із наведеними нижче рекомендаціями.

1. Формувати перелік необхідно із залученням фахівців профільних підрозділів за кожним із напрямків. Тоді існуватиме можливість в разі виникнення спірних питань щодо належності тієї чи іншої інформації до категорії «комерційна таємниця» залучати в якості експертів фахівців або керівництво таких підрозділів. Адже саме вказані особи, навіть за наявності в інформації основних ознак комерційної таємниці, можуть визначити у кожному конкретному випадку, наскільки небезпечним є її розголошення. З погляду бізнес-процесів, в окремих випадках розкриття комерційної таємниці іншим особам надасть більше переваг, ніж завдасть шкоди підприємству. За таких обставин можливе зняття

грифу «комерційна таємниця» із конкретних відомостей, навіть якщо в цілому вказана інформація за своїми ознаками відповідає загальним вимогам до таємниці.

2. Крім переліку інформації, необхідно додатково розробити переліки документів, які міститимуть таку інформацію. Адже слід враховувати, що окремий співробітник працює переважно з тими чи іншими видами документів, а не окремими фрагментами інформації. Відповідно, розроблення переліків таких документів сприятиме кращому розумінню з боку окремих працівників співвідношення загальних вимог з охорони комерційної таємниці на підприємстві та конкретних документів, з якими вони постійно працюють [4, с. 36].

Варто зауважити, що класифікація відомостей, які складають комерційну таємницю, багато в чому залежить від профілю і спрямування наукової, виробничої, зовнішньоекономічної, управлінсько-організаційної й іншої діяльності відділів, цехів, лабораторій тощо суб'єкта господарювання, уміння оцінити результати цих видів діяльності. Проблема виділення таких відомостей і розподілення їх за ступенем конфіденційності є надзвичайно складною і потребує аналізу великого обсягу різного роду інформації про спрямування і вид діяльності підприємства, його структуру, партнерів, а також конкурентів. У зв'язку з цим від об'єктивного, чіткого і своєчасного визначення предмета захисту залежить збереженість важливої для підприємства економічної інформації [59, с. 20].

Встановлювати режим комерційної таємниці щодо певної інформації може лише її власник (співвласники за згодою між собою) або уповноважена ним особа. Умовою відповідальності за незаконні дії щодо комерційної таємниці є усвідомлення того, що відповідна інформація є саме комерційною таємницею [56, с. 126].

Отже, перелік відомостей, які становлять комерційну таємницю, визначає керівник підприємства (юридичної особи). Проте обсяг цих відомостей, як зазначено вище, не може встановлюватися довільно [10, с. 69].

За досвідом діяльності окремих суб'єктів господарювання щодо забезпечення надійного і всебічного збереження комерційної таємниці та

конфіденційної інформації на підприємстві, ділянки та його структурних підрозділах, до комерційної інформації належить така інформація про: знання і досвід у сфері реалізації продукції та послуг; відомості про кон'юнктуру, маркетингові дослідження; аналіз конкурентоспроможності продукції і послуг; інформація щодо споживачів, замовників, посередників; банківські відносини, кредити, борги; відомості про найбільш вигідні форми використання грошових коштів, акцій та інших цінних паперів, капіталовкладеннях; бухгалтерські та фінансові звіти; очікувані об'єми комерційної діяльності та плани розвитку підприємства, відомості про наради; відомості про заробітну плату; відомості за укладеними договорами (контрактами), пропозиціями щодо їх укладення; умови договорів реалізації і передачі продуктів; умови перевезення вантажів; список (перелік) клієнтів; ділова кореспонденція; форми і види розрахунків; відомості про безпеку підприємства. Така інформація представляє цінність для підприємця, розголошення яких може створити загрозу економічній безпеці підприємства [117, с. 154].

Не можна не погодитися з окремими керівниками підприємств, які стверджують, що комерційну таємницю суб'єктів господарювання мають становити і такі відомості, як: перспективні методи керівництва виробництвом; організаційна структура підприємства; організація праці на підприємстві; відомості про виробничі можливості підприємства; характеристика виробництва в цілому і його структурних одиниць: дані про резерви сировини на підприємстві, відомості про фонди окремих матеріалів, у тому числі тих, що випускаються для власних потреб; плани розвитку підприємства та по розширенню виробництва; інвестиційні програми, техніко-економічні обґрунтування і плани інвестицій; планово-аналітичні матеріали за поточний період; обсяг майбутніх закупівель по термінах, асортименту, цінах, країнах, фірмах; зведені відомості про ефективність експорту чи імпорту сировини та матеріалів; відомості, що розкривають планові та фактичні показники фінансового плану; майновий стан; вартість основних засобів і запасів матеріалів та сировини; грошові обороти; банківські операції; відомості про фінансові операції; об'єми виручки; рівень доходів; боргові

зобов'язання; відомості про представників, посередників, дилерів і партнерів; відомості про постачальників, покупців і споживачів, оптових і роздрібних; комерційні зв'язки; місця закупівлі сировини та матеріалів; відомості про іноземних комерційних партнерів; відомості і характеристика підприємств - торгових партнерів (основні виробничі фонди, кредити, товарообіг); відомості про клієнтів у торгівлі й рекламі.

Аналіз законодавчого визначення комерційної таємниці дозволяє сформулювати ознаки, що є необхідними умовами охороноздатності інформації як комерційної таємниці: така інформація не повинна містити державної таємниці; повинна бути таємною; мати дієву або потенційну комерційну цінність та створювати переваги в конкурентній боротьбі; мати обмеження в доступі тощо. Для одержання правової охорони комерційна таємниця повинна відповідати всім зазначеним критеріям у сукупності, тобто бути невідомою іншим особам, становити комерційну цінність та зберігатися у секретності [16, с. 66].

Звертаючи увагу на зазначені положення, слід навести ознаки комерційної таємниці. О. В. Воронова [12, с. 86] виділяє певні ознаки комерційної таємниці: 1) секретність інформації, яка є комерційною таємницею, полягає в тому, що вона є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить; 2) інформація, яка визнається комерційною таємницею, має комерційну цінність, тобто певну цінову визначеність (вартість); 3) комерційна таємниця — склад і обсяг відомостей, що визначені суб'єктом господарювання або уповноваженим на це органом; 4) при визначенні складу й обсягу комерційної таємниці має враховуватись постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 09.08.1993 № 611; 5) володілець інформації повинен вживати належних заходів до охорони інформації, яка є комерційною таємницею; 6) строк правової охорони комерційної таємниці обмежується часом дії сукупності факторів, коли така інформація: має комерційну цінність, невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володілець інформації вживає належних заходів до її схоронності [26, с. 261].

Юридично значимими ознаками, необхідними і достатніми для визнання інформації комерційною таємницею суб'єкта господарювання, є:

- дійсна або потенційна комерційна цінність для певної особи внаслідок її невідомості іншим особам;
- відсутність на законних підставах вільного доступу до інформації;
- наявність заходів, прийнятих суб'єктом господарювання (володарем інформації) до охорони її таємності.

Комерційну таємницю слід відмежовувати від службової і банківської таємниці. Іншими словами, комерційна таємниця не включає службову і банківську таємницю. Вона має властиві тільки їй особливості, що означає визнання її самостійним видом таємниці [25, с. 69].

Таким чином, комерційна таємниця - визначена відповідно до чинного законодавства комерційно цінна інформація, пов'язана з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, стосовно якої вживаються адекватні заходи захисту з метою недопущення матеріальних і нематеріальних втрат. Комерційна інформація не є ні таємною, ні секретною. Але вона підлягає захисту, а її розголошення може призвести до небажаних негативних наслідків. Комерційну таємницю суб'єкт господарювання змушений зберігати та охороняти всіма доступними способами, її розкриття може призвести до вражаючих негативних наслідків. Статтею 420 Цивільного кодексу України комерційна таємниця віднесена до об'єкта права інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України визначено перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Підприємства, установи та організації зобов'язані подавати перелічені у вищезгаданій Постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою.

1.2. Поняття та загальна характеристика юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці

Досліджуючи відповідальність за розголошення комерційної таємниці неможливо не звернутися до характеристики самого поняття «відповідальності». Для повноти аналізу основного питання роботи з'ясуємо значення слова «відповідальність», яке йому надається в мовознавстві. Так, у тлумачному словнику воно розкривається із наступним змістом: покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова [60, с. 317], де цей обов'язок утворює самостійне явище - відповідальність. Аналіз та узагальнення наведених значень слова «відповідальність» вказують, що воно переважно характеризує зв'язок у формі обов'язку однієї особи перед іншою (іншими), існування якого обумовлює певну поведінку зобов'язаної особи (зокрема, давати відповідь у своїх діях, відповідати за певну роботу, відповідати за когось) [29, с. 11].

Відповідальність - це складна і багатофакторна політична, державно-правова та соціально-економічна категорія. Воно має в першу чергу філософський характер [8, с. 64]. По-різному до неї ставились і ставляться. Скажімо, теорія ідеальної бюрократії М. Вебер ототожнювала відповідальність із чітким розподілом обов'язків, невиконання яких загрожувало деякими санкціями. Конструктивне функціонування організації відповідні до дійових управлінських стандартів виключає втручання особистих поглядів та емоцій.

В історії України категорію відповідальності по-різному тлумачили та розуміли. Ще в 30-ті роки ХХ століття в СРСР відповідальності належало особливе місце і майже ніколи її не пов'язували з економічними результатами діяльності працівників державного апарату. За характером вона була партійно-політичною. Проблеми розуміння юридичної відповідальності, не зважаючи на їх розробленість у теорії права та галузевих юридичних науках, до цього часу залишаються дискусійними. Питання про поняття названої відповідальності розглядалися у працях О. Іоффе, О. Лейста, Н. Малєїна, П. Недбайла, І. Самощенко, М. Фарукшина та інших. Науково обґрунтоване визначення

юридичної відповідальності є багатозначним. Однак, розглядаючи проблему її розуміння, можна виділити дві основні групи вчених прихильників вузького та широкого розуміння юридичної відповідальності [19, с. 71].

Представниками першої можна вважати М. Шаргородського, О. Іоффе, Л.Явича та інших, які пов'язують розуміння вказаної відповідальності з протиправною поведінкою, правопорушенням, що має викликати державний примус, покарання. Правомірні дії суб'єктів у розуміння юридичної відповідальності не входять. Ця позиція визначає ретроспективний (негативний) аспект останньої [27].

Представники другої групи (Р. Косолапов, В. Марков, Н. Матузов, П.Недбайло, Н. Слободчиков) розглядають юридичну відповідальність у ширшому плані. Вона уявляється їм вже не тільки як наслідок негативного явища, як реакція держави на делікт, а як явище позитивне, котре передбачає свідоме, відповідальне ставлення індивідів до своїх вчинків, що виключає порушення правових приписів [36, с. 189].

Однак не всі вчені вважають за необхідне об'єднати ці два аспекти та на їх основі сформулювати єдине визначення юридичної відповідальності. Думка про те, що названа відповідальність - це правова реакція держави на правопорушення (на протиправне винне діяння), захід державного примусу - є найбільш поширеною, загальновизнаною. Згідно з цією позицією відповідальність полягає у засудженні правопорушення, у встановленні щодо правопорушника певних негативних обмежень майнового та особистісного характеру. Так, О. Іоффе та М. Шаргородський розуміють під юридичною відповідальністю захід державного примусу, заснований на юридичному та суспільному осуді поведінки правопорушника, та такий, що полягає у застосуванні до нього певних негативних наслідків у вигляді обмеження особистісного та майнового порядку [27, с. 314].

З точки зору О. Іоффе, специфіка зазначеної відповідальності полягає у покаранні за скоєний делікт. Ця головна риса відрізняє юридичну відповідальність від будь-яких інших владно-примусових заходів держави. На його думку, «правова відповідальність - особливий державно-примусовий захід,

який покладає на відповідального суб'єкта. Істотно нові, додаткові обтяження, які полягають або у обмеженні права, або у покладанні обов'язку, або у позбавленні права у поєднанні з покладанням обов'язку. Відповідальність як форма державного примусу, на відміну від інших державно-примусових заходів, вказана лише у штрафних (каральних) санкціях. Тому їх реалізація є нічим іншим як юридичною відповідальністю» [28, с. 38-39]. Даної позиції дотримується також Л Явич, який вважає, що юридична відповідальність - це застосування відповідної санкції за порушення правової норми [109, с. 6].

В.В. Копейчиков визначає юридичну відповідальність як застосування до правопорушників заходів державного примусу каральної спрямованості, зазнання ними втрат особистого, організаційного чи матеріального характеру [23].

На думку П.М. Рабіновича, юридична відповідальність – це закріплений у законодавстві та забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали [77].

Сіленко А.О. визначає юридичну відповідальність як передбачені законом вид і міру державно-владного зазнання людиною позбавлення благ особистого, організаційного та майнового характеру за скоєне правопорушення [84, с. 182].

З точки зору Н. Матузова, «без категорії позитивної відповідальності правова система була б доволі нестійкою, так само, як і становище особистості у ній. Держава закріплює позитивну відповідальність у законах Встановлює як особливий правовий Інститут, покликаний здійснювати загальний організуючий та дисциплінуючий вплив на учасників суспільних відносин, їх відповідальну, глибоко усвідомлену поведінку» [53, с. 196].

Прихильники широкого розуміння вказаної відповідальності пов'язують її не тільки з реакцією на порушення приписів, а й зі свідомим, добровільним виконанням правових норм, відповідальним підходом до виконання своїх обов'язків. У даному разі має місце позитивна юридична відповідальність, яка проявляється у глибокому усвідомленні необхідності будувати свою діяльність, виходячи з положень правових приписів, дотримання своїх юридичних обов'язків при

реалізації суб'єктивних прав. Якщо ж суб'єкт порушує правила поведінки, вчинює правопорушення, він повинен підлягати за свої діяння впливу з боку державної влади, тобто для нього настає негативна юридична відповідальність. Таку ж точку зору поділяє і П. Недбайло, який вважає, що зазначена відповідальність - це, насамперед, обов'язок діяти правомірно.

Відповідальність у широкому плані, тобто таку, що виходить за рамки розуміння п як наслідку правопорушення, розглядає М. Строгович. «Можна стверджувати, - відмічає він, - що юридична відповідальність є, насамперед, відповідальним ставленням людини до своїх обов'язків, відповідальністю за правильне виконання особою покладених на неї законом обов'язків. Якщо ж обов'язок не виконано, настає відповідальність в її негативному значенні - примусі, стягненні, покаранні тощо» [46, с. 28].

Однак деякі вчені при цьому зазначають, що прихильники «позитивного» напряму названої відповідальності оперують моральними категоріями, які не є правовими, наповнюючи зміст останньої моральними характеристиками, притаманними не праву, а моралі. За твердженням Н. Малєїна, прихильники «позитивної» відповідальності виводять й поняття за межі права свідомість, почуття, мораль - категорії не правові [49, с. 134].

У зв'язку з цим постає наступне питання в чому причина переваги розуміння відповідальності тільки як негативного явища? У традиційній суспільній думці відповідальність пов'язували з відплатою, покаранням. Проблемою відповідальності займалися в основному юристи, яких цікавила, насамперед, кримінальна відповідальність. Можливо це відбувалося тому, що розуміння права у суспільній думці та науці було зорієнтовано на зобов'язання, заборони, державно-примусові заходи [108, с. 32].

Але праву притаманні не тільки заборонні тенденції. Розвиток та становлення правової держави визначають першочергове значення позитивної відповідальності, яка визначає соціальне корисну активність людей. В цих умовах важливо запобігти правопорушенням, щоб не виникало потреби карати за них. Позитивна відповідальність є необхідною для того, щоб стимулювати активну

життєву позицію через надання широкого кола прав. Якщо ж ставити питання про можливість примусу щодо реалізації позитивного аспекту юридичної відповідальності, то доцільно зауважити, що право під час формування у людей внутрішньої мотивації відповідальної поведінки використовує весь арсенал засобів впливу, серед яких поряд із заохочувальними існують й примусові. Тому природним є те, що можливість державного примусу виникає у зв'язку з вчиненням правопорушення. Але слід пам'ятати, що праву, а так само й кожній правовій нормі, притаманна ознака примусовості. Позитивна відповідальність є не тільки внутрішнім переконанням людини про необхідність діяти правомірно, а й має юридичну підставу, а саме норму права, завдяки якій здійснюється формування у суб'єктів мотивів позитивної та необхідної, з точки зору права, поведінки. Позитивний аспект юридичної відповідальності має зовнішню форму вираження, а саме він проявляється у різних видах правомірної поведінки [93, с. 543].

Обидва аспекти юридичної відповідальності діалектичне взаємопов'язані, складають єдине ціле одного соціального явища. Необхідно зауважити, що при розумінні юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці слід виходити з того, що:

- як і будь-яке соціальне явище, юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці характеризується багатогранністю та багатосторонністю, тому вона не є категорично однозначною;
- слід розрізняти відповідальність в позитивному та негативному аспектах, але при цьому мати на увазі, що останні є частинами одного соціального явища - юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці;
- юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці має не тільки охоронний характер, а й регулятивний, тобто вона базується на чинних правових нормах, які містять вимоги не порушувати правові приписи, що впливають на свідомість індивідів та формують у них відповідальне ставлення до права, суспільства, держави, регулююча роль відповідальності знаходить практичне втілення у правомірній поведінці;

- юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці набуває охоронної ролі при порушенні правових приписів, тобто при скоєні безвідповідальних вчинків - правопорушень. У даному аспекті вона характеризується примусом щодо їх порушника, який підлягає осуду з боку суспільства, держави, і повинен зазнати негативних наслідків свого вчинку, що мають на меті виховання останнього у дусі дотримання норм щодо нерозголошення комерційної таємниці, а також запобігання розголошення комерційної таємниці ним та іншими особами.

З вказаних вище ознак можна сказати що, юридична відповідальність, як загалом, так і за розголошення комерційної таємниці – це усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав та покладених на нього обов'язків - відповідальність за сьогоднішню та майбутню поведінку (позитивна відповідальність), та як обов'язок зазнати певних обмежень за порушення норм права (ретроспективна відповідальність).

Спираючись на охарактеризоване поняття «відповідальність» в цілому, можемо визначити, що юридичною відповідальністю за розголошення комерційної таємниці є це застосування до правопорушника заходів державного примусу передбачених санкцією правової норми.

Метою юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці є попередження правопорушень, головний засіб якої – виправлення та перевиховання правопорушників, виховання всіх громадян у дусі поваги до законів. Цю мету конкретизовано у функціях юридичної відповідальності – репресивно-каральній, попереджувальній, правовідновлювальній та виховній.

Юридичній відповідальності за розголошення комерційної таємниці притаманно ряд характерних ознак, основними серед яких зокрема є [6, с. 102]:

- юридична відповідальність невіддільна від правопорушення є його наслідком;
  - вона пов'язана з реалізацією санкцій встановлених в нормах права.
- Кожен вид юридичної відповідальності відіграє самостійну роль у процесі правового регулювання, виконує свої соціально корисні функції. Об'єктивність існування різних видів юридичної відповідальності значною мірою визначає їх

класифікацію. Можливості такої класифікації надзвичайно великі, оскільки в основу розподілу юридичної відповідальності на види можуть бути покладені різні критерії [55, с. 25].

Залежно від видів правопорушень розрізняють і види юридичної відповідальності:

- кримінальна відповідальність - полягає в застосуванні виду й міри кримінального покарання до винної у вчиненні злочину фізичної особи;

- адміністративна відповідальність - полягає в накладенні на винних фізичних осіб (в окремих випадках - юридичних осіб), які порушили правила поведінки, що діють у сфері державного управління та інших урегульованих адміністративним законодавством сферах, адміністративних стягнень (штрафи, втрати спеціальних прав, попередження та ін.);

- цивільно-правова відповідальність - полягає в накладенні цивільно-правових стягнень (неустойки, штрафу, пені, відшкодування збитків) на фізичну чи юридичну особу за невиконання або неналежне виконання зобов'язань або за заподіяння позадоговірної майнової шкоди, а також за порушення деяких особистих немайнових прав (честь, гідність, ділова репутація);

- дисциплінарна відповідальність - здійснюється у формі накладення адміністрацією підприємств, установ, організацій дисциплінарних стягнень внаслідок порушення дисципліни. Розрізняють види дисциплінарної відповідальності: трудову, військову, службову, навчальну та ін.

- матеріальна відповідальність - різновид юридичної відповідальності працівника за майнову (матеріальну) шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на нього трудових обов'язків;

- конституційна відповідальність - особливий вид юридичної відповідальності, що має складний політико-правовий характер, настає за вчинення конституційного правопорушення та знаходить свій вияв у передбачених конституційно-правовими нормами особливих несприятливих наслідках для суб'єкта конституційного делікту.

Юридичний зміст відповідальності виражається в безумовному обов'язку правопорушника зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких передбачені санкціями правових норм [85, с. 467].

Підстави притягнення до юридичної відповідальності є: а) наявність правової норми, що передбачає склад правопорушення; б) юридичний факт - скоєння самого правопорушення; в) наявність правозастосовчого акта, що вступив в законну силу. Наявність правової норми, що передбачає склад правопорушення. Правопорушення, як юридичний факт може мати місце лише після того, як його ознаки будуть закріплені в законі. Склад правопорушення може бути закріплений нормами кримінального, цивільного, адміністративного, трудового, фінансового, господарського матеріального права та окремими нормами процесуального права. Юридичний факт - дії чи бездіяльність спрямовані на вчинення самого правопорушення. При здійсненні аналізу юридичного факту правопорушення слід з'ясувати наявність усіх ознак, а саме: суспільної небезпеки і шкідливості діяння; протиправності; винуватості суб'єкта правопорушення; карності діяння та покладання стягнень за вчинення правопорушення [50, с. 252]. Наявність правозастосовчого акта, що вступив в законну силу означає винесення компетентним органом чи посадовою особою індивідуально-правового припису, що конкретизує правову норму щодо конкретного юридичного факту та встановлює для конкретних суб'єктів індивідуальні обов'язки, які мають бути виконані.

Таким чином, юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці розуміється як усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав та покладених на нього обов'язків по нерозголошенню комерційної таємниці - відповідальність за сьогоднішню та майбутню поведінку, та як обов'язок зазнати певних обмежень за розголошення комерційної таємниці.

1.3. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист

Суб'єктами права власності на комерційну таємницю, відповідно до діючого законодавства, є держава, громадяни України, іноземці, підприємства усіх форм власності, установи, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України і визначили інформацію, яка становить їх комерційну таємницю, або придбали її у встановленому законом порядку, як комерційну таємницю. Але вважати ті чи інші відомості комерційною таємницею можна після того, як це буде оформлено у встановленому порядку [47, с. 45]. Юридичне закріплення права на комерційну таємницю, організацію її захисту набуває для підприємства виключного значення, оскільки для нього не байдужі наслідки від витоку відомостей конфіденційного, комерційного характеру. Юридично оформити право суб'єкта підприємницької діяльності на комерційну таємницю можна на діючих підприємствах через внесення відповідних доповнень в установчі та інші документи підприємства, а при створенні нових підприємств - одразу ж закріпити його в аналогічних документах [94, с. 11].

Розповсюдженням у літературі є позначення в якості суб'єкта права на комерційну таємницю підприємства або юридичної особи. Наприклад, В.А.Плаксін і Ю.В.Макогон вважають, що за змістом законодавчих норм власником комерційної таємниці слід вважати, очевидно, будь-який господарюючий суб'єкт, що має статус юридичної особи. Така властивість має бути визначальною при вирішенні даного питання, тому що саме юридична особа має право створювати локальні нормативні акти, що регулюють охорону комерційної таємниці, а потім - виступати в якості самостійного суб'єкта, що може вимагати залучення до відповідальності винного за її розголошення і відшкодування завданого в зв'язку з цим збитку [68, с. 76]. На думку А.Е. Кузьміна, при порушенні комерційної таємниці збиток у першу чергу завдається підприємству, отже, безпосереднім власником комерційної таємниці є самостійний господарюючий суб'єкт - юридична особа, фізична особа, що веде підприємницьку діяльність від свого імені, інші суб'єкти підприємницької

діяльності [45, с. 45]. В. А. Северин відзначає, що суб'єктами права на комерційну таємницю є фізичні і юридичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю (володарі) [82, с. 9]. Е. В. Єлютина вказує, що громадяни-споживачі, так само як і підприємці, що здійснюють свою діяльність з порушенням закону, суб'єктами права на комерційну таємницю не являються [21, с. 19]. Разом з тим, і таке розуміння суб'єктів права на комерційну таємницю є звуженим, оскільки суб'єктами права на комерційну таємницю можуть бути не тільки суб'єкти підприємницької (господарської комерційної), а й іншої господарської (некомерційної) діяльності. Те, що суб'єкти некомерційної господарської діяльності не ставлять мети одержання прибутку, не означає, що вони не можуть здійснювати підприємницької діяльності і, отже, мати комерційної таємниці. Визначальне значення комерційної таємниці, як було вказано, обумовлено конкурентоздатністю суб'єкта господарювання, тому будь-який суб'єкт господарювання - юридична або фізична особа - може мати комерційну таємницю. Однак не можна вважати самостійними суб'єктами права на комерційну таємницю філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), створені ними для здійснення господарської діяльності, що зазначені в якості суб'єктів господарювання у ч.2 ст. 55 ГК України. Оскільки вони наділяються майном юридичними особами, що їх створили - господарськими організаціями і діють від імені останніх, вони мають право на комерційну таємницю не як самостійні суб'єкти, а як підрозділи (структурні одиниці) господарських організацій.

У ст. 162 ГК України в якості особи, що має право на захист від незаконного використання інформації третіми особами, зазначено суб'єкта господарювання, що є володільцем комерційної інформації.

У главі 46 Цивільного кодексу України не названий власне суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, однак у ст. 505 ЦК при визначенні комерційної таємниці та її ознак зазначена «особа, яка законно контролює цю інформацію».

З урахуванням характеристики інформації як нематеріального об'єкта, не коректно використовувати термін «власник комерційної таємниці». Оскільки володіння є одним із правомочностей права власності власника речі, вважаємо недоцільним використовувати термін «володілець» стосовно особи, що має право на комерційну таємницю.

Погоджуємося з Г. О. Слядневою, яка вважає найбільш коректним є термін «володар комерційної таємниці» для позначення суб'єкта права на комерційну таємницю. Разом з тим, слід враховувати те, що крім володарів комерційної таємниці, певні права на комерційну таємницю (хоча і не в повному обсязі) можуть мати інші особи [86, с. 103].

В.Н. Лопатін вважає, що основними суб'єктами права на комерційну таємницю є володарі комерційної таємниці, їхні правонаступники. Володарі комерційної таємниці - фізичні (незалежно від громадянства) і юридичні особи (комерційні і некомерційні організації), що займаються підприємницькою діяльністю і мають монопольне право на інформацію, що складає для них комерційну таємницю. правонаступники - фізичні і юридичні особи, яким у силу службового становища, за договором або на іншій законній підставі (у т.ч. у спадщину) відома інформація, що складає комерційну таємницю іншої особи [48, с. 34].

Суб'єктом права на комерційну таємницю є учасник цивільних відносин, який потенційно може набувати права щодо комерційної таємниці. Обмеження кола суб'єктів права на комерційну таємницю лише суб'єктами господарювання або, навіть, підприємництва, не має достатнього економіко-правового обґрунтування. Такими суб'єктами можуть бути будь-які учасники цивільних відносин, названі у ст. 2 ЦК України, а саме: фізичні та юридичні особи, держава Україна, АР Крим, територіальні громади іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи в Україні рівні в правах на комерційну таємницю з національними суб'єктами таких прав.

Право на комерційну таємницю може належати лише тій особі, яка своїм волевиявленням засвідчила намір утримувати певні комерційно цінні відомості в режимі конфіденційності та вжила адекватних дій щодо збереження такого стану невідомості інформації. Не можуть належати права на комерційну таємницю особі, яка неправомірно визначила інформацію комерційною таємницею, наприклад, включила до її складу відомості, які не можуть становити комерційну таємницю відповідно до закону, не володіють необхідними ознаками конфіденційності чи комерційної цінності, або відомості, якими така особа заволоділа протиправно. В особи, яка не вчиняла жодних дій, спрямованих на забезпечення охорони конфіденційності комерційної таємниці, право на неї не виникає.

Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю – це суб'єктивне право суб'єкта господарювання, що включає три елементи: а) можливість самого суб'єкта господарювання діяти певним чином – визначати склад інформації, що становить комерційну таємницю, режим її конфіденційності, вживати заходів щодо збереження її секретності, використовувати та розпоряджатися нею тощо; б) можливість вимагати, щоб зобов'язані особи діяли відповідно до чинного законодавства, не порушували його право; в) можливість звертатися за захистом до уповноважених державних органів у разі порушення права на комерційну таємницю, зокрема, неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання.

Суб'єкт господарювання – володар комерційної таємниці має, зокрема, наступні правомочності:

- установлювати, змінювати і скасовувати режим комерційної таємниці відповідно до закону;
- використовувати комерційну таємницю в господарській діяльності, передавати іншим особам на підставі договорів, а також надавати дозвіл на її включення в господарський обіг іншими способами;

- захищатися у встановленому порядку від діянь (дій або бездіяльності) інших осіб, що порушують установлений відповідно до законодавства режим комерційної таємниці або створюють загрозу порушення такого режиму.

Згідно з ч. 2 ст. 32 Господарського кодексу України недобросовісною конкуренцією є, зокрема, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [18]. Відповідно до Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” третім видом правопорушень, що визнаються недобросовісною конкуренцією, є неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці (гл. 4). Він включає чотири склади правопорушень: 1) неправомірне збирання комерційної таємниці; 2) розголошення комерційної таємниці; 3) схилення до розголошення комерційної таємниці; 4) неправомірне використання комерційної таємниці [71].

Згідно з ч. 2 ст. 36 Господарського кодексу України, ст. 16 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції” неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб’єкту господарювання [18; 71].

Згідно зі ст. 162 ГК України суб’єкт господарювання, який є власником технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв’язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів для охорони її конфіденційності [18]. Строк правової охорони комерційної таємниці обмежується часом дії сукупності зазначених вище умов. Таким чином, склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначає самостійно власник цих відомостей або керівник підприємства з дотриманням вимог законодавства. Основним локальним документом у сфері захисту інформації від несанкціонованого доступу є положення про комерційну таємницю.

Право суб'єкта підприємницької діяльності на комерційну таємницю може бути оформлене внесенням відповідних доповнень до таких документів:

- статуту підприємства (прописують, що запроваджується режим комерційної таємниці);
- засновницького договору;
- колективного договору;
- положення про комерційну таємницю і правила її збереження;
- положення про дозвільну систему доступу виконавців до документів і відомостей, що становлять комерційну таємницю підприємства;
- про режим роботи працівників із даними, що становлять комерційну таємницю, або з іншими локальними документами.

Згідно з ч. 3 ст. 36 Господарського кодексу України, ст. 17 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції” розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання [71].

Розголошення комерційної таємниці - діяння (дія або бездіяльність), що порушує закон або договір (у тому числі трудовий) і внаслідок якого комерційна таємниця стає відомою третім особам.

Тобто розголошення комерційної таємниці означає, що особа, яка зобов'язана зберігати відповідну інформацію в таємниці, незаконно (без згоди власника інформації або іншої уповноваженої особи) ознайомлює з нею сторонніх осіб або своєю поведінкою створює умови, які надають можливість стороннім особам ознайомитися з відповідними відомостями [58, с. 578].

Схиленням до розголошення комерційної таємниці є спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало

чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання (ч. 4 ст. 36 Господарського кодексу, ст. 18 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції”) [54, с. 134].

Способи розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, можуть бути різними:

- повідомлення зазначених відомостей іншим особам, зокрема конкурентам;
- надання іншим особам для ознайомлення документів, у яких міститься інформація, що становить комерційну таємницю;
- повідомлення зазначених вище відомостей у засобах масової інформації тощо.

Правомірні відносини у сфері економічних відносин і захист конкуренції забезпечуються різними засобами, у тому числі юридичною відповідальністю. Як відомо, юридична відповідальність є заходом державного примусу і осудження, що застосовується за здійснення правопорушення і пов'язаний з покладанням на винну особу обов'язку витерпіти несприятливі наслідки особистого і майнового характеру.

Підставою для відповідальності конкретної особи є вчинене нею правопорушення. Розрізняють кілька умов виникнення відповідальності. Насамперед це вимога так званої конкурентної ситуації. Іншими словами, відмінність недобросовісної конкуренції від цивільного делікту полягає в тому, що така конкуренція припускає наявність акту конкуренції. Для позову про припинення недобросовісної конкуренції визначальним є факт, що сторони перебувають у конкурентних відносинах, а недозволена діяльність має конкурентну мету. Отже, у конкурентній ситуації визначальними є конкурентні відносини підприємців, що мають на ринку однакове коло клієнтів, є суперниками у сфері підприємництва і пропонують на ринок ідентичні чи подібні товари (послуги). Разом з тим не потребується повний збіг сфер діяльності конкуруючих підприємців. Для визнання правопорушення достатньо часткового збігу сфер.

Друга умова відповідальності - винна дія (це положення спірне в науковій літературі у зв'язку з тим, що зі змісту Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» щодо суперечок про неправомірне використання

ділової репутації суб'єкта господарювання немає потреби доводити, що порушник мав намір чи наявна інша форма провини при його здійсненні, спрямована на плутання споживачем джерела товару чи його послуги. Проте розгляд провини в тому аспекті, про який йтиметься далі як про одну з умов виникнення юридичної відповідальності, характеризується особливостями, пов'язаними з природою недобросовісної конкуренції. Винна дія в такому виді правопорушення пов'язана насамперед з елементом недобросовісності. Заборона недобросовісної конкуренції розглядається як обмеження свободи підприємництва, що, у свою чергу, обмежує свободу конкуренції на ринку. Факт допущення свободи конкуренції об'єктивно спричиняє заподіяння шкоди інтересам однієї групи підприємців з боку їх вдаліших конкурентів. Але таке заподіяння шкоди в умовах товарного ринку вважається правомірним, оскільки зумовлюється легальними способами конкурентної боротьби [41, с. 43].

Неправомірними кваліфікуються лише недобросовісні способи і прийоми ведення конкурентної боротьби на ринку. Отже, основна особливість винної дії в такому правопорушенні полягає в недобросовісності конкурента. Це встановлюється судовою практикою емпірично і залежить у кожному конкретному випадку від обставин справи. Згідно зі ст. 20 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» здійснення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, спричиняє накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством [71].

Таким чином, право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю – це суб'єктивне право суб'єкта господарювання, що включає три елементи: можливість самого суб'єкта господарювання діяти певним чином – визначати склад інформації, що становить комерційну таємницю, режим її конфіденційності, вживати заходів щодо збереження її секретності, використовувати та розпоряджатися нею тощо; можливість вимагати, щоб зобов'язані особи діяли відповідно до чинного законодавства, не порушували його право; можливість звертатися за захистом до правомочних державних органів у разі порушення

права на комерційну таємницю, зокрема, неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання.

Висновки до 1 розділу

1. В Україні правове регулювання відносин у сфері комерційної таємниці здійснюється нормами, які містяться як у кодифікованих нормативно-правових актах, так і в законодавстві про захист від недобросовісної конкуренції. Цивільний кодекс України розглядає комерційну таємницю як об'єкт права інтелектуальної власності, а права на неї визнаються різновидом прав інтелектуальної власності. У Господарському кодексі України положення про комерційну таємницю містяться у різних частинах цього кодифікованого акту: у складі інституту захисту від недобросовісної конкуренції, де закріплено поняття комерційної таємниці та відповідних складів правопорушень (ст. 36), а також у главі 16, в якій закріплено правила використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі комерційної таємниці, в господарській діяльності. До комерційної таємниці віднесено відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Специфічність комерційної таємниці полягає в тому, що вона не піддається офіційній реєстрації, опис, який складає її сутність, має конфіденційний характер і надається із серйозними застереженнями. У ліцензійних договорах, як правило, зазначають порядок і умови передачі інформації, яка складає комерційну таємницю. Цим та іншими чинниками зумовлюється потреба в окремому правовому інституті захисту такої інформації, оскільки вона в сучасних умов набуває дедалі більшої ціни як товар, і цей товар характеризується значним попитом.

2. Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці розуміється як усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав та покладених на нього обов'язків по нерозголошенню комерційної таємниці - відповідальність за сьогоднішню та майбутню поведінку, та як обов'язок знати певних обмежень за розголошення комерційної таємниці. Метою юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці є

попередження правопорушень у сфері захисту комерційної таємниці, головний засіб якої – виправлення та перевиховання правопорушників, виховання всіх громадян у дусі поваги до законів. Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці - це застосування до правопорушника заходів державного примусу передбачених санкцією правової норми.

3. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю – це суб'єктивне право суб'єкта господарювання, що включає три елементи: а) можливість самого суб'єкта господарювання діяти певним чином – визначати склад інформації, що становить комерційну таємницю, режим її конфіденційності, вживати заходів щодо збереження її секретності, використовувати та розпоряджатися нею тощо; б) можливість вимагати, щоб зобов'язані особи діяли відповідно до чинного законодавства, не порушували його право; в) можливість звертатися за захистом до правомочних державних органів у разі порушення права на комерційну таємницю, зокрема, неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання. Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на це, з відомостями, що становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало або могло завдати шкоди суб'єктові господарювання. Способи розголошення комерційної таємниці можуть бути різними: усно, письмово, із застосуванням засобів зв'язку, передача документів або предметів, повідомлення в засобах масової інформації, наукових статтях, виступах, ознайомлення хоча б однієї сторонньої особи з відповідними документами або предметами, навмисне створення умов для такого ознайомлення, у тому числі шляхом бездіяльності, тощо.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

2.1. Цивільно-правова відповідальність за розголошення комерційної таємниці

За порушення законодавства про захист комерційної таємниці може настати цивільно-правова відповідальність. Правовий інститут комерційної таємниці виконує свої найважливіші функції саме в процесі цивільних правовідносин, пов'язаних з встановленням її правового режиму та цивільно-правової відповідальності за порушення відповідних норм і правил. Питання про притягнення до такої відповідальності регулюється Цивільним кодексом України, а також договорами між суб'єктами господарювання.

Правова охорона комерційної таємниці формується на концепції охорони конфіденційності та виключності цивільних прав на комерційну таємницю.

Охорона комерційної таємниці засновується на принципі, відповідно до якого за певних обставин конфіденційність має зберігатися навіть якщо не було укладено відповідної угоди між сторонами щодо її охорони. Дотримання зазначених принципів забезпечує здійснення права на комерційну таємницю та її охорону (захист).

Цивільно-правовий захист комерційної таємниці - це сукупність цивільно-правових заходів, що застосовуються методами цивільного права, проти порушників суб'єктивного права на комерційну таємницю, спрямована на відшкодування збитків, які завдані цим правопорушенням. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці забезпечується спеціальним механізмом, заснованим на застосуванні сукупності передбачених цивільним законодавством засобів, спрямованих на відшкодування збитків, завданих порушенням відповідних норм і правил.

Цивільно-правова охорона комерційної таємниці формується на концепції охорони конфіденційності та виключності цивільних прав на комерційну таємницю. Ці права пов'язані із загальними принципами справедливості. Особа,

яка одержала інформацію конфіденційно, не повинна недобросовісно використовувати переваги, пов'язані з нею, а також використовувати її на шкоду особі, що надала таку інформацію, та без її згоди.

Зобов'язання зберігати конфіденційність не обмежується двома сторонами, які передають та отримують інформацію, а може стосуватися і третіх сторін, яким ця інформація була передана. Якщо третя сторона отримує інформацію і знає або не могла не знати, що вона була розкрита інформатором у порушення конфіденційності, вона сама набуває прав та обов'язків зі збереження конфіденційності та щодо відшкодування шкоди при використанні чи розголошенні без відповідного дозволу такої інформації.

Найефективнішим способом захисту комерційної таємниці в рамках юрисдикційної форми є відшкодування завданих збитків. Оскільки при розголошенні комерційної таємниці втрачається фактична монополія її володаря, то вимога про припинення порушення просто втрачає сенс. У цих випадках єдиною дієвою можливістю компенсувати завдану шкоду є відшкодування понесених збитків. Але, нажаль, використання даного способу захисту в рамках трудових відносин практично не врегульовано. Змістом цивільно-правового захисту комерційної таємниці є цивільні зобов'язальні правовідносини, унаслідок яких одна сторона (боржник чи особа, що завдала шкоди) зобов'язана відшкодувати іншій стороні (кредитору чи потерпілому) всі збитки, що їх завдано протиправним посяганням на комерційну таємницю. У законодавстві (ст. 224 ГК України) під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Цивільно-правовою санкцією за недобросовісну конкуренцію є відшкодування збитку. Збиток, заподіяний внаслідок здійснення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція, підлягає відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, визначеному цивільним законодавством України (ст. 24 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції») [71].

Слушною вважаємо думку, С.Е. Жилінського, який детально розглядає способи захисту комерційної таємниці. Так, він наголошує, що при визначенні цивільно-правових способів захисту конфіденційно цінної інформації варто зосередити свою увагу на трьох принципових моментах: по-перше, визначення способу захисту законним володільцем комерційної таємниці своїх прав та міри відповідальності за факт розголошення; по - друге, хто може бути суб'єктом відповідальності; по - третє, умови (підстави), наявність яких передбачає можливість притягнення порушника до юридичної відповідальності. Залежно від конкретних обставин розголошення та попередньої поведінки працівника може бути застосовано один з способів захисту прав, передбачених законом. На практиці найчастіше йде мова про відшкодування збитків (прямих чи непрямих - упущеної вигоди, моральної шкоди), а також визнання недійсним органу державної влади чи місцевого самоврядування [22, с.188].

Практично всі способи захисту, передбачені в законодавстві в тій чи іншій якості характеризують форми захисту комерційної таємниці (особливо юрисдикційної), тому їх можна розглядати як елементи даних категорій.

Загальновизнано, що правова природа цивільних зобов'язальних правовідносин характеризується відповідною складністю, беручи до уваги, що в цивільному праві існує два загальних види зобов'язань, як-то:

- зобов'язання, що базуються на договорі сторін (договірні);
- зобов'язання, що базуються па факті, що має юридичне значення (поза договірні), зокрема зобов'язання, що базуються на факті завдання шкоди.

А тому зважаючи па вищезазначене, варто розглядати два різновиди цивільно-правових режими захисту комерційної таємниці:

- режим захисту, що базується на договірних відносинах, коли між сторонами офіційно укладено спеціальну угоду, а тому збитки, що завдані протиправним посяганням на комерційну таємницю, відшкодовуються винуватою стороною в силу відповідного письмового договору;
- режим захисту, що базується на зобов'язаннях, що випливають з факту завдання шкоди однієї сторони відносин іншій, коли відшкодування збитків

здійснюється не за умовами письмового договору, а на основі загальних підстав і принципів відповідальності за завдану шкоду. Цей різновид цивільно-правового режиму захисту комерційної таємниці тісно пов'язаний з кримінально-правовим режимом, оскільки в основі цього режиму знаходиться не порушення зобов'язань за умовами договору, а факт завдання шкоди, в тому числі шкоди, завданої одним із злочинів, передбачених статтями 231 і 232 КК України. Більше того, як зазначають вчені, досить часто дію кримінально-правового і зазначеного вище цивільно-правового режиму захисту комерційної таємниці відбувається одночасно з допомогою такого правового засобу, як цивільний позов у кримінальній справі. Вказаний вид позову дозволяє одночасно з притягненням винуватого до кримінальної відповідальності стягнути з нього завдані злочинним посяганням на комерційну таємницю збитки, що для власника розглядуваної нами таємниці значно важливіше [7, с. 37].

Ефективним способом судового порядку реалізації юрисдикційної форми захисту є припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, а так само пов'язане з ним поновлення положення, що існувало до порушення режиму використання комерційної таємниці. Цей спосіб захисту спрямований на припинення неправомірних дій, відвертання їх шкідливих наслідків в майбутньому, усунення перешкод в здійсненні права. Для його застосування потерпілий правовласник повинен довести факт здійснення протиправних дій. Встановлення такого факту є необхідною передумовою і основою для застосування до порушника інших заходів захисту (наприклад, відновлення положення, що існувало до порушення). Проте можливості для застосування способу захисту у вигляді припинення правопорушення обмежені: він застосовується, коли комерційна таємниця ще не розголошена, та існує можливість припинення дії порушника без розкриття її конфіденційності [111, с. 619].

Важливою складовою договору про охорону конфіденційності інформації є його положення щодо цивільно-правової відповідальності сторін у випадках розголошення (витоку) такої інформації.

На особу, що незаконним шляхом заволоділа відомостями, що становлять комерційну таємницю, може бути покладено обов'язок на повернення чи знищення їх матеріальних носіїв, також судом може бути накладена заборона на використання набутої конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю, в особистих цілях. На жаль судовій практиці України практично невідомий такий спосіб захисту, хоча його активне використання сприяло би чесному веденні бізнесу. Наприклад, в США законним власникам інформації на законодавчому рівні дозволено використання таких судових заборон, що обмежують подальше використання та розкриття незаконно отриманої комерційної таємниці. При цьому основний принцип судової заборони полягає в тому, що він настільки довго, наскільки це необхідно для нівелювання переваги, яку отримав недобросовісний здобувач інформації. Якщо особа, що незаконна довідалася про зміст відомостей, що складають комерційну таємницю, не отримала жодної вигоди від їх використання, а подальше розкриття та поширення таких даних не завдасть жодної шкоди законному їх володільцю, судом буде прийнято рішення про відмову запровадження обмежень щодо поширення та використання інформації [9].

Неправомірне розголошення, збирання або використання комерційної таємниці є порушенням прав власника підприємства. Роботодавець, як законний володільць конфіденційної інформації, може вживати заходів щодо її захисту в рамках не тільки трудового, а й цивільного права. При цьому способи захисту повинні відповідати змісту права, що порушено, характеру дій, якими воно порушено, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Право їх обирати надано самій особі або передбачено їх закріплення в договорі чи акті загального законодавства. Визначаючи роль держави в даному процесі, Н.Денчик вважає що реалізація права на захист повинна базуватися на загальних для економіки засадах обмеження втручання держави в комерційну сферу, визначення суб'єктів ринку як економічно вільних товаровиробників, що задовольняють інтереси споживача [20, с.98]. З іншої сторони власнику комерційно цінних відомостей повинно бути

надано відповідний захист від протиправного втручання третіх осіб, протидії використанню ними відомостей, що містять комерційну таємницю.

Слід наголосити, що діючий закон не визначає розголошення комерційної таємниці підставою повної матеріальної відповідальності працівника. Звідси стягнути збитки з недобросовісного працівника у повному обсязі роботодавець має тільки у таких випадках: у разі укладення договору про повну матеріальну відповідальність або відшкодування шкоди в рамках цивільного позову в кримінальному процесі.

Так, наприклад, у справі №22-ц/796/13203/2015 від 12 листопада 2015 року колегія суддів судової палати з розгляду цивільних справ Апеляційного суду м. Києва розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну справу за апеляційною скаргою представника позивача ОСОБА_1 - ОСОБА_2 на рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 20 серпня 2015 року у справі за позовом ОСОБА_1 до товариства з обмеженою відповідальністю «Перший Український Маркет Хімічної Сировини» про захист честі, гідності та ділової репутації, визнання недостовірною та спростування інформації та стягнення моральної шкоди, встановила, що у червні 2015 року позивач звернувся до суду із зазначеним позовом, в якому просив визнати недостовірною, тобто такою, що не відповідає дійсності, порушує права та свободи, ганьбить честь, гідність та ділову репутацію позивача ОСОБА_1 інформацію, що міститься у листі ТОВ «Перший Український Маркет Хімічної Сировини» (вих. №001270415 від 27 квітня 2015 року) на адресу ТОВ «Елемер-Україна» (код ЄДРПОУ 37443068), ТОВ «Елемер Україна» (код ЄДРПОУ 32977149), ТОВ «Елемер сенсор» (код ЄДРПОУ 36576644) та ТОВ «Тепло енерго комплект Україна» (код ЄДРПОУ 38615428), з наступним змістом: «ОСОБА_4 була завербована ОСОБА_1 для здійснення комерційного шпигунства. Протиправні дії як зговір групи осіб, а саме ОСОБА_4, ОСОБА_5 та ОСОБА_1, які можна кваліфікувати за ознаками злочинів, передбачених статтями 231 та 232 Кримінального кодексу України», зобов'язати відповідача протягом місяця з дня набрання чинності рішення спростувати вищевказану недостовірну інформацію тим самим

способом, яким вона була поширена, а саме шляхом направлення листа від свого імені на адресу ТОВ «Елемер-Україна» (код ЄДРПОУ 37443068), ТОВ «Елемер Україна», ТОВ «Елемер сенсор» та ТОВ «Тепло енерго комплект Україна» (код ЄДРПОУ 38615428) з наступним змістом: «Прошу вважати недостовірною інформацію, викладену у листі (вих. №001270415 від 27 квітня 2015 року) щодо того, що ОСОБА_4 нібито була завербована ОСОБА_1 для здійснення комерційного шпигунства. А протиправні дії як зговір групи осіб, а саме ОСОБА_4, ОСОБА_5 та ОСОБА_1, нібито можна кваліфікувати за ознаками злочинів, передбачених ст.ст.231 та 232 Кримінального кодексу України», стягнути з відповідача на користь позивача кошти у сумі 50 000 грн. в якості компенсації за завдану моральну шкоду та вирішити питання судових витрат.

Позивачами було встановлено, що за наслідком протиправних дій по збору інформації, 10.02.2015 року ОСОБА_1 було засновано ТОВ «ХІМЕЛЕМЕНТ» (код ЄДРПОУ 39631943) з видами діяльності один до одного копіюючи види діяльності ТОВ «Перший ОСОБА_3 Хімічної Сировини». Заволодівши комерційною таємницею нашого підприємства, працівниками ТОВ «ХІМЕЛЕМЕНТ» було виготовлено сайт <http://him-element.com.ua> який за всіма ознаками є копією сайту ТОВ «Перший Український Маркет Хімічної Сировини» <http://soda.kiev.ua>, що є посягання на права інтелектуальної власності останнього.

У ході судового дослідження з'ясовано, що відповідач не надало доказів достовірності інформації, яка є предметом судового розгляду або вироку суду відносно позивача ОСОБА_1 про вчинення ним дій, що підпадають під ознаки злочинів у сфері господарської діяльності передбачених розділом VII КК України. Крім того, відповідач заперечуючи проти задоволення позову та апеляційної скарги у своїх поясненнях стверджує про наявність в діях позивача ознак злочинів, передбачених ст.ст.231, 232 КК України, зокрема те, що за вказівкою ОСОБА_1, ОСОБА_4 збирала інформацію яка становить комерційну таємницю підприємства з метою використання у власних інтересах та отримання прибутку, а саме: копіювання баз даних клієнтів та постачальників, бази даних 1С, печатки підприємства, змісту офіційних інтернет ресурсів підприємства захищених від

зовнішнього копіювання, аналітичних даних та матеріалів зі змістом стратегії розвитку та роботи підприємства. Апеляційну скаргу представника позивача ОСОБА_1 - ОСОБА_2 - задоволено частково [91].

Згідно з чинним трудовим законодавством, за несанкціоноване розголошення чи використання комерційної таємниці працівника можна притягнути до обмеженої матеріальної відповідальності. Однак у деяких випадках інтереси власника комерційної таємниці можуть бути захищені застосуванням до винного більш суворих заходів матеріальної відповідальності. Зокрема, ст. 134 КЗпП України встановлює вичерпний перелік підстав повної матеріальної відповідальності працівника. Стосовно відповідальності за несанкціоноване розголошення чи використання комерційної таємниці, практичне значення має п. 3 ст. 134 КЗпП України. А саме, якщо шкоду завдано діями працівника, які мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку. Відповідно до ч. 2 ст. 130 КЗпП України, працівник, який самовільно розголосив чи використав комерційну таємницю, перебуваючи у трудових правовідносинах, зобов'язаний відшкодувати роботодавцю заподіяну ним пряму дійсну шкоду [32].

Зазначимо, що при цьому на працівника не може бути покладена відповідальність за неoderжані підприємством, установою, організацією доходи, які власник комерційної таємниці міг би отримати, якщо б його право не було порушено. Однак таке обмеження розміру відшкодування сумою прямої дійсної шкоди не дозволить повністю компенсувати фактично завдану шкоду, оскільки у переважній більшості випадків розголошення або використання комерційної таємниці не має наслідком заподіяння реальної шкоди роботодавцю. Наприклад, розголошення результатів маркетингових досліджень, що складають комерційну таємницю підприємства, жодним чином не впливає на майно роботодавця; підприємство лише втрачає можливості, які воно могло реалізувати як наслідок монопольного володіння відповідною інформацією. Йдеться про неoderжані доходи, а такі не підлягають стягненню з працівника згідно з нормами Кодексу законів про працю України. Тому, з метою ефективного і повного захисту прав роботодавця як власника комерційної таємниці, пропонуємо, у випадку

розголошення чи використання комерційної таємниці працівником без згоди роботодавця, визначення розміру шкоди проводити із урахуванням як реально завданої шкоди, так і неодержаних доходів.

На необхідності встановлення такого порядку відшкодування заподіяної роботодавцю шкоди, який, з одного боку, забезпечив би своєчасне й ефективне відновлення майнових інтересів роботодавця, а з іншого боку гарантував працівникові дотримання його прав, наголошує також В. В. Яковлев [114, с. 21]. Для визначення характеру наслідків протиправного діяння працівника він пропонує вживати термін “реальна майнова шкода”, під якою, на його думку, треба розуміти зменшення або погіршення наявного майна та інших цінностей роботодавця, а також необхідність для роботодавця провести затрати на придбання чи відновлення майна та інших цінностей або зайві грошові виплати. В. В. Яковлев висловлює думку про можливість запровадження у матеріальну відповідальність принципів цивільно-правової договірної відповідальності. Він, зокрема, зазначає, що відшкодування шкоди у розмірах, що перевищують розмір реальної майнової шкоди, повинно проводитись лише у випадках, передбачених законами [114, с. 14-21]. Тобто науковець визнає можливість відшкодування не тільки реально завданої працівником шкоди, а й неодержаних доходів у випадках, визначених законами.

Пропозиції закріпити у законодавстві випадки відшкодування як дійсної шкоди, так і не отриманих прибутків зроблені також у працях Н. М. Хуторян [105, с. 308]. Вона, зокрема, вважає, що пряма загальна шкода (дійсна шкода і не отримані прибутки) може відшкодовуватись тільки в особливих випадках, передбачених законодавством. До таких можна віднести несанкціоноване розголошення чи використання комерційної таємниці працівником.

У зарубіжних країнах правовий захист комерційної таємниці здійснюється переважно від неправомірних дій як теперішніх, так і колишніх працівників. Отримавши інформацію у зв'язку із виконанням трудових обов'язків, працівник зобов'язаний не розголошувати та не використовувати її і після припинення трудових правовідносин. На сьогодні в Україні правове регулювання таких

суспільних відносин відсутнє. Все це зумовлює необхідність дослідження проблеми відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок неправомірного розголошення чи використання комерційної таємниці також і після припинення трудових правовідносин. Ця проблема, як видається, повинна знайти своє вирішення у трудовому праві, оскільки шкода завдається роботодавцю внаслідок невиконання обов'язку, що виникає під час дії трудового договору і повинен тривати впродовж певного часу після його припинення. Наприклад, доки існуватиме сукупність ознак, які визначають комерційну таємницю, доти існуватиме обов'язок працівника (колишнього працівника) не розголошувати її. Або ж сторони трудового договору домовляться не використовувати комерційну таємницю протягом певного часу після припинення трудових правовідносин.

Запропонований О. М. Рим варіант вирішення цієї проблеми сприятиме більш ефективному захисту права власності роботодавця на комерційну таємницю. Адже передбачене КЗпП України обмеження розміру відшкодування сумою прямої дійсної шкоди не дозволяє повністю компенсувати фактично завдану роботодавцю шкоду, оскільки переважно розголошення або неправомірне використання комерційної таємниці не має наслідком заподіяння реальної шкоди. Здебільшого неправомірне розголошення чи використання комерційної таємниці працівником призводить до завдання, крім реальної шкоди, ще й неотримання очікуваних доходів (упущеної вигоди). Усе це зумовлює необхідність вирішення питання щодо визначення розміру реальних втрат, яких зазнав роботодавець у зв'язку із невиконанням чи неналежним виконанням працівником своїх обов'язків та розміру недержаних прибутків, які він мав би отримати у разі належного виконання трудових обов'язків працівником [79, с. 204].

Згідно з чинним законодавством, розмір прямої дійсної шкоди, заподіяної роботодавцю, визначається за фактичними втратами на підставі даних бухгалтерського обліку, виходячи з балансової вартості матеріальних цінностей за вирахуванням зносу згідно з установленими нормами. При навмисному заподіянні шкоди (при недостачі, розкраданні, умисному знищенні або умисному зіпсутті

матеріальних цінностей) розмір суми збитків для відшкодування визначається за цінами, що діють у цій місцевості на день відшкодування шкоди.

Заподіяну роботодавцю шкоду внаслідок несанкціонованого розголошення чи використання комерційної таємниці працівник вправі відшкодувати добровільно повністю чи частково шляхом внесення відповідних грошових сум в касу підприємства. Варто також на законодавчому рівні передбачити, що за згодою сторін трудового договору відшкодування шкоди може бути здійснене із розстрочкою. В такому випадку працівник повинен надати роботодавцю письмове зобов'язання про добровільне відшкодування шкоди із зазначенням конкретних строків виплати. Він також вправі у будь-який час відмовитись від такого зобов'язання шляхом подання відповідної письмової заяви. З моменту отримання такої заяви роботодавець вправі звернутися до суду за захистом свого порушеного права. У разі звільнення працівника, який дав письмове зобов'язання про добровільне відшкодування шкоди, але відмовився її відшкодувати, непогашена заборгованість повинна підлягати стягненню у судовому порядку. Про це, зокрема, зазначає у своїх роботах І. В. Гейц [15, с. 157].

Пред'явити позов про відшкодування заподіяної шкоди роботодавець може протягом одного року з дня її виявлення. Днем виявлення вважається день, коли роботодавцю стало відомо про завдану шкоду. Якщо працівник притягується до матеріальної відповідальності у порядку регресу в зв'язку з відшкодуванням шкоди третій особі, днем, коли роботодавець дізнався про виникнення шкоди, буде вважатися день проведення виплати на користь цієї третьої особи. Під час судового розгляду справи про матеріальну відповідальність роботодавець повинен довести наявність підстав та умов для притягнення працівника до матеріальної відповідальності. Адже в трудовому праві, на відміну від цивільного права, загальним є правило про дію презумпції невинуватості працівника.

Ефективною можливістю відшкодування збитків є відшкодування шкоди в рамках цивільного позову в кримінальному процесі. Після порушення кримінальної справи за розголошення комерційної таємниці (статті 231, 232 Кримінального кодексу України) та переданні справи на судовий розгляд,

роботодавець має право подати цивільний позов щодо відшкодування завданих збитків. У разі визнання особи винною у скоєнні злочину (незалежно від фактично призначеного покарання) розглядаються вимоги цивільного позивача. З врахуванням поданих доказів, враховуючи особу порушника суддя в резолютивній частині вироку зазначає, в якому саме розміри вимоги роботодавця підлягають задоволенню. Вище вказувалося на складності, подекуди неможливості точного встановлення збитків, завданих розголошенням комерційної таємниці. В такій ситуації суд може скористатися п. 5 ч. 2 ст. 432 Цивільного кодексу України, яким закріплена можливість застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання комерційної таємниці. Конкретний розмір стягнення (незалежно від фактично заявленої роботодавцем суми) встановлюється судом відповідно до закону з урахуванням вини працівника та інших обставин, що мають істотне значення для справи.

Порівняно новим механізмом захисту комерційної таємниці є укладення договору про нерозголошення комерційної таємниці з зазначенням конкретного грошового штрафу за такі дії. Попри законодавчу невизначеність можливості покладення таких додаткових зобов'язань на працівника, суд при вирішенні спору звертає більше уваги на достатності доказової бази протиправної поведінки.

Вважається доцільним звернутися до практики вирішення спорів у справах про розголошення комерційної таємниці. Так, Орджонікідзевським районним судом м. Запоріжжя розглядався позов товариства до колишнього працівника про стягнення штрафу в розмірі 50000,00 грн. за порушення режиму комерційної таємниці (справа № 2 - 1725 за 2010 рік). Судом з'ясовано, що між сторонами було укладено трудовий контракт та договір про не розголошення конфіденційної інформації. Згідно умов Договору відповідач зобов'язався належним чином зберігати та використовувати отриману конфіденційну інформацію від позивача, щоб уникнути її розголошення або використання третіми особами, а також використовувати конфіденційну інформацію виключно з метою виконання своїх трудових обов'язків перед Підприємством, виконувати вимоги наказів, інструкцій,

положень підприємства тощо по збереженню схоронності конфіденційної інформації. У порушення умов договору, а саме п. 2.6, яким визначено, що у випадку звільнення працівник зобов'язується передати відповідній посадовій особі підприємства всі носії конфіденційної інформації, які перебували в розпорядженні працівника у зв'язку із виконанням ним службових обов'язків під час роботи на підприємстві », а також вищезазначеного пункту договору відповідачем не було повернуто надану підприємством інформацію, на момент звільнення відповідача з підприємства, а було здійснено спробу винесення конфіденційної інформації на електронному носії, про що свідчить доповідна записка технічного директора від 05.06.2009 року.

Згідно п. 4.2, збитки, що завдані підприємству невиконанням чи неналежним виконанням працівником своїх зобов'язань за договором відшкодовуються останнім в повному обсязі в порядку, що передбачений чинним законодавством України. При цьому під збитками в цьому договорі сторони розуміють будь-які втрати та не отримані прибутки майнового та немайнового характеру, в тому числі завдання шкоди діловій репутації Підприємству. Згідно п. 4.3 за кожний випадок порушення працівником зобов'язань за договором останній зобов'язується сплатити підприємству штраф у розмірі 50 000 грн. Сторони домовились, що обов'язок працівника сплатити вищевказаний штраф жодним чином не залежатиме від наявності чи відсутності збитків у підприємства, таким чином в зв'язку з порушенням умов укладеного між сторонами договору відповідач повинен сплатити позивачу суму боргу у розмірі 50 000,00 грн. Так як добровільно сплатити вказану суму відповідач не бажає, Позивач просив її стягнути у судовому порядку. Як встановлено у судовому засіданні, Підприємство (Позивач) знаходиться у приміщенні офісу, ніякої охорони не має, це звичайне приміщення з кабінетами. 05.06.2009 року ОСОБА_1 було звільнено за прогули. При звільненні, технічним директором було перевірено флеш-носій останнього, виявлено намагання ОСОБА_1 винести конфіденційну інформацію. Доказом позивача у цій частині доводів є доповідна записка № 2 від 05.06.2009 року технічного директора Астаф'єва П.В. Як пояснив у судовому засіданні ОСОБА_1,

технічний директор у цей день перевіряв його флеш-носій, ніяких претензій до нього не виказував, повернув йому флеш-носій і він пішов з офісу. У теперішній час цей флеш-носій знаходиться у нього. Відповідно до ст. 10, 60 ЦПК України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог чи заперечень. Представником позивача не надано суду жодного доказу, який підтверджував би доводи позивача у частині того, що ОСОБА_1 намагався винести з офісу конфіденційну інформацію, крім доповідної записки, яка не може бути визнана судом доказом намагання винести ОСОБА_1 на флеш-носій конфіденційної інформації, а тому, позовні вимоги позивача у частині стягнення суми 50 000 грн. з відповідача не підлягають задоволенню [80]. Попри закономірність рішення суду через недостатність доказів, останнім не була надана юридична оцінка можливості фіксування в трудових відносин таких санкцій. Адже працівник не був матеріально відповідальною особою, а штраф 50 000,00 грн. та середній місячний заробіток якимось чином не дуже співвідносяться.

Отже, механізм цивільно-правової охорони комерційної таємниці - система судових заходів, процедур та засобів, які забезпечують майнові та інші охоронювані законом інтереси суб'єктів регульованих цивільних відносин і застосування санкцій цивільно-правової відповідальності до порушників відповідних норм і правил.

Цивільно-правовий захист комерційної таємниці - це сукупність цивільно-правових заходів, що застосовуються методами цивільного права, проти порушників суб'єктивного права на комерційну таємницю, спрямована на відшкодування збитків, які завдані цим правопорушенням. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці забезпечується спеціальним механізмом, заснованим на застосуванні сукупності передбачених цивільним законодавством засобів, спрямованих на відшкодування збитків, завданих порушенням відповідних норм і правил.

Статтею 130 КЗпПУ передбачено загальні підстави й умови матеріальної відповідальності працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків. Як

бачимо, розголошення комерційної таємниці цілком підпадає під дію норм цієї статті, а, відтак, за наявності зазначених законом підстав і умов, матеріальна відповідальність може бути покладена неналежно під притягнення працівника до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

2.2. Адміністративно-правова відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю

Адміністративна відповідальність за отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденціальної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця встановлюється ч. 3 ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Установлене для порушника покарання – штраф у розмірі від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, ст. 252 Господарського кодексу України [18] також містить положення щодо адміністративної відповідальності, згідно з законом, посадових осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадян, зареєстрованих як підприємці, у тому числі за неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Важливе значення адміністративної відповідальності пояснюється тим, що адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших серед усіх видів правопорушень. І хоча суспільна небезпека (шкідливість) кожного з цих є невеликою, але загальна сумарна кількість адміністративних правопорушень становить значну загрозу для держави і суспільства та потребує адекватного реагування.

Загальним об'єктом адміністративних порушень законодавства про комерційну таємницю слід вважати всі суспільні відносини, що охороняються за допомогою адміністративного права.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденціальної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або

майну іншого підприємця, передбачене ст. 164-3 КУпАП, входить до групи адміністративних правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності (Глава 12 КУпАП). Порушення, вказані в ст. 164-3 КУпАП, заважають суб'єктам господарювання самостійно та без обмежень здійснювати той чи інший вид підприємницької діяльності і, відповідно, є проявами недобросовісної конкуренції.

Характеризуючи діюче законодавство України про відповідальність за правопорушення в галузі підприємницької діяльності, слід зазначити, що визначальними є положення про необхідність обмеженого втручання держави в економіку, оскільки нормальна ринкова економіка розвивається за своїми законами. Держава повинна боротися лише з незаконним підприємництвом, яке одержує прибутки діями, що завдають шкоди суспільству [104, с. 61].

Родовим об'єктом адміністративних правопорушень законодавства про комерційну таємницю слід виділити економічні відносини, побудовані на принципах здійснення економічної діяльності, під якими, у свою чергу, розуміють основні ідеї, положення, що напрацьовані практикою суспільно-економічного життя і є основою будь-якої економічної діяльності. Під безпосереднім об'єктом досліджуваної категорії правопорушень сучасні фахівці зазвичай розуміють суспільні відносини у сфері захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Конституція України (Стаття 42) гарантує «право на підприємницьку діяльність», забезпечує «захист конкуренції у підприємницькій діяльності» та забороняє «зловживання монопольним становищем на ринку, незаконне обмеження конкуренції та нечесну конкуренцію». Окреме положення в тій же статті проголошує, що «державою захищає права споживачів» [38].

У відповідності ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», «економічна конкуренція» визначається як «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту

товарів на ринку» [72]. Конкурентні відносини – це відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності в умовах конкуренції, у процесі формування і розвитку конкурентного середовища (зокрема, відносини, що регулюють процес обмеження монопольної діяльності та забезпечення добросовісної конкуренції) [5, с.8]. Таким чином, підприємницькі відносини будуть визнані конкурентними, якщо суб'єкти цих відносин: є суперниками в певній сфері підприємницької діяльності; мають спільне або схоже коло споживачів; пропонують ідентичні або схожі товари; отримують переваги в конкуренції завдяки власним досягненням.

Стаття 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає недобросовісну конкуренцію в загальній формі як дії «що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності». Вказане формулювання запозичене з Паризької конвенції про захист промислової власності. Зокрема, в статті 10-біс розділу 2 Паризької конвенції зазначається, що «будь-яка дія з конкуренції, що суперечить чесній практиці у промислових та комерційних справах є недобросовісною конкуренцією» [37, с.113].

Коли йдеться про порушення законодавства про комерційну таємницю, то більшість дослідників вважають, що предмет правопорушення не збігається з предметом суспільних відносин. Якщо предметом розглядуваних правопорушень науковці вважають документи, які містять комерційну таємницю, то предметом охоронюваних відносин є збереження такої таємниці. Для досліджуваного делікту предмет правопорушення не збігається з предметом суспільних відносин, маємо суттєве зауваження стосовно виокремлення саме документів, які містять комерційну таємницю, як єдиного можливого предмета вказаного правопорушення. Тобто, предметом адміністративних правопорушень законодавства про комерційну таємницю є інформація, що становить комерційну таємницю в будь-якому вигляді, незалежно від форми зберігання, оброблення та передачі, а також виду носіїв, на яких вона зафіксована.

Аналізуючи об'єктивні ознаки складів правопорушень, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення законодавства про комерційну

таємницю, необхідно зазначити, що ці норми передбачають відповідальність за три відносно самостійні види діяльності.

Зокрема, об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, полягає в отриманні, використанні, розголошенні комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця.

Розголошення комерційної таємниці – це ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків [71].

На думку Н.О. Саніахметової, під розголошенням слід розуміти як незаконне ознайомлення інших осіб із відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю, так і створення особою, якій ці відомості стали відомі (у зв'язку з професійною або службовою діяльністю і яка повинна зберігати їх у таємниці), умов, сприятливих для ознайомлення з ними інших осіб. До таких осіб належать працівники правоохоронних органів, банківських установ, податкових органів, органів державної влади і управління, а також інші особи, які відповідно до законодавства мають право ознайомитися з відомостями, що становлять комерційну таємницю, або мають доступ до таких відомостей за характером професійних чи службових обов'язків, що виконуються ними. Засоби розголошення комерційної таємниці (повідомлення іншим особам, у засобах масової інформації або іншим чином) значення не мають [81, с. 606]. В.І. Ярочкін під розголошенням конфіденційної інформації розуміє повідомлення, передачу, надання, пересилку, опублікування, втрату чи розголошення будь-якими іншими способами конфіденційної інформації особам і організаціям, які не мають права доступу до охоронюваних секретів [115, с. 15]. Деякі вчені вважають, що розголошення комерційної і банківської таємниці полягає в діях (усне, у тому числі по радіо, письмове ознайомлення сторонніх осіб зі змістом таємних

документів, з таємними виробами чи іншими матеріалами, аналогічні публікації у відкритій пресі, демонстрування таємних документів, виробів чи інших матеріалів по телебаченню тощо), а в окремих випадках – і в бездіяльності, коли, скажімо, особа умисно не створює умов для обмеження доступу і ознайомлення сторонніх осіб із відповідними документами, виробами чи іншими матеріалами. Так О.І. Перепелиця під розголошенням розуміє незаконний розголос відомостей, що становлять комерційну таємницю, при якому вони без згоди їхнього власника стали надбанням сторонніх осіб [67, с. 42]. У науковій літературі під розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю, вчені розуміють протиправне, із порушенням встановленого порядку (правил) надання розголосу такій інформації, у результаті чого вона без згоди власника стала здобутком сторонніх осіб. На думку С.О. Харламової, розголошення комерційної таємниці слід розглядати як таку дію особи, внаслідок якої конфіденційна інформація, що була їй довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, була сприйнята хоча б однією сторонньою особою [104, с. 105].

Розголошення шляхом активних дій – це будь-яка форма передачі відомостей, які становлять комерційну таємницю, сторонній особі, що дозволило їй сприйняти такі відомості. Так, розголошення комерційної таємниці може відбутися в усній формі (у відкритому публічному виступі – лекції, доповіді, у довірчій бесіді, під час розмови чи суперечки в громадському транспорті, на вулиці, в іншому місці в присутності сторонніх осіб тощо), у письмовій формі (при листуванні, у відкритих публікаціях і т. ін.), у формі наочної демонстрації чи умисної передачі стороннім особам для передруку, ознайомлення або іншого використання матеріальних носіїв конфіденційної інформації: предметів, об'єктів, документів чи матеріалів, які містять відомості, що становлять комерційну таємницю [104, с.105].

Розголошення шляхом бездіяльності – це невжиття належних заходів щодо збереження секретної інформації, у результаті чого стороння особа сприйняла таку інформацію. При цьому «секретоносій», нехтуючи правилами поведінки з

секретними документами, виробами тощо (через неухважність, безпам'ятність, довірливість), створює умови, за яких стороння особа ознайомилася з таємницею, тобто не перешкоджає такому ознайомленню. Під згодою на розголошення комерційної таємниці слід розуміти чітко виражену згоду на це громадянина-підприємця, керівника (іншої уповноваженої особи) чи керівного органа юридичної особи – власника таємниці [57, с. 618].

Не визнається розголошенням передача (ознайомлення) службовою особою органа державної влади (слідчим, прокурором, суддею тощо) іншим особам відомостей, що є комерційною таємницею, якщо така передача (ознайомлення) є наслідком виконання вимог закону (наприклад, направлення слідчим матеріалів кримінальної справи, у якій містяться отримані ним відомості, що є комерційною таємницею, для ознайомлення прокурору чи направлення такої кримінальної справи прокурором до суду, що призводить до ознайомлення з цими відомостями судді). Водночас повідомлення цими особами комерційної таємниці іншим особам, що не обумовлювалось виконанням ними своїх службових обов'язків, становить склад правопорушення [57, с. 619].

Отже, вказане правопорушення, зміст якого полягає в ознайомленні іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, із відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, слід вважати закінченим із моменту отримання інформації іншою особою в будь-якому вигляді (усно, письмово тощо). Склади правопорушень, передбачених ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, слід вважати адміністративними деліктами з формальним складом, оскільки в ньому відсутні ознаки настання шкідливих матеріальних наслідків.

Згідно з чинним законодавством, суб'єктом адміністративного порушення може бути громадянин України, якому виповнилося 16 років, а також іноземці та особи без громадянства. Законодавець окремо виділяє серед суб'єктів службових осіб, покладаючи на них підвищену порівняно з іншими громадянами

відповідальність, якщо порушення ними загальнообов'язкових правил водночас є порушенням службових обов'язків.

Слід вказати, що Г.О. Сляднева вважає, що відповідальність юридичних осіб за правопорушення, які посягають на право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, здійснюється відповідно до чинного господарського та цивільного законодавства, а фізичних осіб – також трудового, адміністративного та кримінального законодавства [87, с. 12]. Інша частина дослідників не розмежує види відповідальності в залежності від суб'єктів правопорушень. Так, О.Л. Чернелевська досліджує питання застосування до винних осіб виключно адміністративно-господарських санкцій [107, с. 9]. О.О. Бакалінська вважає, що суб'єктами адміністративної відповідальності у сфері економічної конкуренції виступають як фізичні, так і юридичні особи [5, с. 17]. Слід вказати, що відповідальність юридичних осіб за неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці не має у своєму складі такої суттєвої ознаки як застосування адміністративного стягнення, а отже не може вважатися адміністративною відповідальністю.

Натомість, стаття 252 ГК України прямо вказує, що адміністративну відповідальність згідно з законом несуть посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадяни, зареєстровані як підприємці, за вчинення дій, передбачених статтями 29-32 Кодексу [18]. Отже, до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу комерційної таємниці можуть бути притягнуті виключно фізичні особи (посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадяни, зареєстровані як підприємці). Суб'єкти господарювання – юридичні особи за правопорушення у сфері обігу комерційної таємниці можуть бути притягнуті до відповідальності в порядку, визначеному Господарським кодексом України.

Вважаємо слушним запропонована П. Є. Матвієнко класифікація суб'єктів адміністративного порушення законодавства про комерційну таємницю: 1) фізичні особи, яким комерційна таємниця стала відома внаслідок їхніх особливих

взаємовідносин із власником таємниці; 2) фізичні особи, які є представниками контрагента чи партнера відповідного суб'єкта господарської діяльності і отримали інформацію, що є комерційною таємницею, за умови її нерозголошення; 3) фізичні особи, які є посадовими особами органа державної влади і отримали відповідні відомості на підставі закону під час виконання своїх службових обов'язків; 4) інші фізичні особи, які не мають законного доступу до комерційної таємниці [52, с. 5].

В юридичній літературі суб'єктивна сторона складу правопорушення визначається як психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння та його наслідків, що виражається у формі умислу або необережності, мотивів й меті. Вина, її форми та різновиди у складі суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення є найбільш важливими ознаками. Вина є також обов'язковою складовою підстав адміністративної відповідальності. Мета і мотив – це факультативні ознаки суб'єктивної сторони, і вони не завжди присутні. Але в багатьох випадках їх наявність впливає на зміст правопорушення. Вина – категорія соціальна. Ця властивість вини знаходить свій прояв у негативному чи зневажливому ставленні особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, до тих інтересів, соціальних благ, цінностей (суспільних відносин), що охороняються законом про адміністративну відповідальність.

У випадку, коли йдеться про незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну таємницю, винна особа посягає не лише на інформаційну безпеку підприємства, але й на економічну безпеку держави. Інститути комерційної таємниці відіграють важливу роль у господарській діяльності: сприяють активності й розвитку виробництва, збільшенню доходів суб'єктів господарювання, позитивним процесам у соціальній сфері. Порухнення встановленого порядку використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, тягне за собою протилежні, негативні наслідки. Саме тому відносини, що складаються при використанні відомостей, які становлять комерційну таємницю, і взяті під захист закону [104, с. 139].

Аналізуючи склади адміністративних правопорушень, які посягають на встановлений порядок використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, необхідно встановити форму вини для цих деліктів. Погоджуємося з думкою групи вітчизняних науковців на чолі з Р.А. Калюжним, А.Т. Комзюком, О.О. Погрібним, згідно з якою суб'єктивна сторона складів правопорушень, передбачених ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, характеризується наявністю прямого умислу [34, с. 292]. Тобто порушник: а) усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння; б) передбачає його суспільно небезпечні наслідки; в) бажає їх настання.

Відповідно до п. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденціальної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця – тягне за собою накладання штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Досягнення вказаної мети неможливе за відсутності прямого умислу. Тобто в даному випадку про бажання настання суспільно небезпечних наслідків свідчить наявність мети настання конкретних наслідків. Правопорушник усвідомлює небезпеку дій, пов'язаних зі збиранням із метою використання і розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю. Винна особа може і не знати напевно, на який безпосередній об'єкт посягає її діяння, але чітко розуміє, що заподіює шкоду законним інтересам господарюючого суб'єкта, який є власником комерційної таємниці. Є.А. Сухарьов, А.Д. Горбуза головною ознакою вини визначають усвідомлення особою суспільно-політичного, тобто суспільно небезпечного, протиправного характеру вчиненого нею діяння. Психічне ставлення до матеріального шкідливого результату виступає лише передумовою вини або взагалі не має ніякого впливу на визначення форми вини [92, с. 58].

Мотиви правопорушень, передбачених ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, можуть бути достатньо різноманітними: позбутися конкурента в підприємницькій діяльності, підірвати ділову репутацію

конкурента чи іншого учасника підприємницької діяльності, поліпшити справи на власному підприємстві чи погіршити справи на підприємстві конкурента тощо.

Метою досліджуваних деліктів, згідно з ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, є заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця. Ділова репутація сучасною юридичною думкою визначена як сукупність інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону. Ділову репутацію розглядають як немайнове право, у разі посягання на яке захист здійснюється відповідно до норм чинного законодавства. Отже, суб'єктивна сторона складів правопорушень, передбачених ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, характеризується наявністю прямого умислу. Мотиви вказаних правопорушень можуть бути достатньо різноманітними: позбутися конкурента в підприємницькій діяльності, підірвати ділову репутацію конкурента чи іншого учасника підприємницької діяльності, поліпшити справи на власному підприємстві чи погіршити справи на підприємстві конкурента тощо.

Доцільність боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, засобами адміністративного примусу обумовлена самою сутністю адміністративної відповідальності як відповідальності у сфері державного управління, покликаної забезпечити оперативне реагування в ній на дрібні порушення, які створюють загрозу заподіяння або заподіюють незначну шкоду і потребують застосування до винних осіб попереджувально-виховних заходів.

Пошук справ стосовно правопорушень, передбачених ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення у Єдиному державному реєстрі судових рішень не дав результатів.

Отже, у ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або

майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 9 до 18 нмдг. Особливості адміністративно-правового захисту комерційної таємниці полягають у тому, що цей спосіб захисту комерційної таємниці здійснюється через інститут боротьби з недобросовісною конкуренцією. Так, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» встановлює, що неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту. Варто зазначити, що справи про адміністративні правопорушення розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів на підставі протоколів, які складають та передають до суду уповноважені на те посадові особи органів Антимонопольного комітету України. Практика адміністративного судочинства свідчить, що початком виникнення правопорушення у сфері комерційної таємниці є її одержання від носія. Насамперед необхідно визначити суть одержаних відомостей щодо таємниці та комерційності, які, між іншим, не завжди можуть співпадати та становити предмет охорони комерційної таємниці.

2.3. Кримінально-правова відповідальність за розголошення комерційної таємниці

З огляду на суспільно-економічні відносини, що існували за часів СРСР, Кримінальні кодекси УРСР, зокрема, від 28.12.1960, не містили норм, які б кримінально-правовими засобами захищали від порушення права на комерційну таємницю. Суспільно небезпечні діяння, пов'язані з порушенням права на комерційну таємницю, були криміналізовані вітчизняним законодавцем лише в 1994 році, зокрема Законом України № 3888-12 від 28.01.1994 главу VI «Господарські злочини» Особливої частини Кримінального кодексу УРСР було доповнено ст. 148-7 «Розголошення комерційної таємниці». Стаття 148-7 КК УРСР передбачала кримінальну відповідальність за умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома через професійну або службову діяльність, якщо воно вчинене з корисливих або інших особистих мотивів і завдало великої матеріальної шкоди суб'єкту

підприємницької діяльності, яке каралося позбавленням волі на строк до двох років, або позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або штрафом до п'ятдесяти мінімальних розмірів заробітних плат.

Чинний КК України передбачив кримінальну відповідальність за розголошення комерційної таємниці в ст. 232 розділу VII Особливої частини «Злочини у сфері господарської діяльності», при цьому, за своїм змістом, зазнавши окремих «косметичних» законодавчих змін, її редакція, фактично трансформувалася зі ст. 148-7 Кримінального кодексу України (ред. 1960р.). При цьому відповідно до класифікації злочинів, що міститься в ст. 12 КК України, злочин, передбачений ст. 231 КК України, є злочином невеликої тяжкості. Законом України № 2252-1 від 16.12.2004 до ст. 232 КК України, що передбачала кримінальну відповідальність за розголошення комерційної таємниці, було внесено зміни у вигляді поширення кримінально-правового захисту на банківську таємницю. Дальшою віхою вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства у сфері захисту права на комерційну таємницю стало прийняття Закону України № 4025-1 від 15.11.2011, яким змінено розміри й види покарань, що містяться в санкції ст. 232 КК України, зокрема, було збільшено розмір штрафу, однак, виключено такі види покарань як виправні роботи на строк до двох років та позбавлення волі на той самий строк. Отже, на даний час Кримінальним кодексом України передбачено низку карних заходів за порушення комерційної таємниці, зокрема за незаконне збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну чи банківську таємницю.

У відповідності статті 231 КК України (Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності,

- караються штрафом від трьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно статті 232 КК України (Розголошення комерційної або банківської таємниці) умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, - карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Кримінальне законодавство у статтях 231 та 232 КК України передбачає відповідальність за незаконні дії щодо комерційної таємниці і розглядає останню як об'єкт права інтелектуальної власності є формально-матеріальними - вчинення дій, спрямованих на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), є злочином з формальним складом, а незаконне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, є злочином, якщо такими діями спричинено істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. Проте законодавець, на відміну від інших статей, у нормах статей кримінального закону не зазначає такий розмір у кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тобто, питання про наявність «істотної шкоди» чи її відсутність вирішується у кожному випадку з урахуванням, зокрема заподіяної шкоди та майнового стану власника відповідних відомостей, що становлять комерційну таємницю. Такий підхід законодавця до визначення істотної шкоди у статтях 231 та 232 КК України призводить до суб'єктивізму при кваліфікації злочинів. До того ж, передбачаючи кримінальну відповідальність за незаконні дії щодо комерційної таємниці, законодавець відносить їх до злочинів у сфері господарської діяльності. Наприклад, здійснення господарської діяльності неможливе без реалізації господарюючим суб'єктом (фізичною особою-підприємцем) свого права на річ (майно) відповідно до закону та за своєю волею,

незалежно від волі інших осіб (права власності). Тобто, законодавець, розмістивши статті 231 та 232 в розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України, підтверджує, що реалізація права на комерційну таємницю пов'язана певним чином зі здійсненням господарської діяльності і відносить до кола потерпілих - суб'єктів господарської діяльності.

Підтвердженням цієї тези також є те, що інститут правового режиму комерційної таємниці є господарсько-правовим, оскільки сферою використання комерційної таємниці є господарська діяльність, яка є предметом регулювання ГК України, який регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Також метою встановлення правового режиму комерційної таємниці є досягнення економічно вагомого результату у господарській діяльності, що відповідає сутності господарсько-правових відносин. Суб'єктом права на комерційну таємницю є суб'єкт господарювання, який безпосередньо здійснює господарську діяльність [95, с. 28].

Відповідно до встановленого розміру максимального штрафу злочин, передбачений ст. 232 КК України, залишився злочином невеликої тяжкості.

Родовим об'єктом злочину «Розголошення комерційної або банківської таємниці» законодавець визначив суспільні відносини у сфері господарської діяльності, що поставлені законодавцем під кримінально-правову охорону в розділі VII Особливої частини КК України. Очевидно, що позиція законодавця в цьому випадку ґрунтується на тому, що суспільні відносини, пов'язані з комерційною таємницею, існують тільки як частина господарських правовідносин, та не можуть існувати поза ними. Зазначене твердження підтверджується позицією законодавця, відповідно до якої потерпілим від цього злочину визнається лише суб'єкт господарської діяльності [106].

Безпосереднім об'єктом «Розголошення комерційної або банківської таємниці» виступають суспільні відносини, що забезпечують існування між суб'єктами господарювання чесної та добросовісної конкуренції в частині

охорони комерційної таємниці, а також суспільні відносини, пов'язані з охороною інформації, що складає банківську таємницю. З огляду на те, що безпосередньому об'єкту злочину при вчиненні суспільно небезпечного діяння завжди завдається шкода або виникає загроза такого завдання, є, на нашу думку, непослідовною та хибною позиція законодавця, закріплена в Законі України № 2252-ІУ від 16.12.2004, яким під кримінально-правову охорону ст. 232 КК України поставлені суспільні відносини, пов'язані із захистом банківської таємниці. На користь цього твердження свідчить позиція законодавця щодо врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з банківською таємницею іншими нормативно-правовими актами, ніж ті, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з комерційною таємницею [69; 70].

Об'єктивна сторона злочину, закріпленого в ст. 232 КК України, передбачає таку форму його вчинення: розголошення комерційної таємниці без згоди її власника. На нашу думку, суспільно небезпечне діяння, яке передбачене ст. 232 КК України, може вчинятися як шляхом дії, так і бездіяльності (наприклад, невжиття відповідальною особою заходів захисту комерційної інформації, які мали бути вжиті). Крім цього, обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину є спричинення істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності та причинний зв'язок між суспільно небезпечною дією та шкідливими наслідками. З огляду на викладене, зазначимо, що склад злочину, який міститься в ст. 232 КК України, відноситься до злочину з матеріальним складом. Зауважимо, що такі елементи об'єктивної сторони, як час, місце, знаряддя, засоби та обстановка не відносяться до обов'язкових елементів складу злочину, що міститься в ст. 232 КК України, окрім способу «без згоди власника» комерційної таємниці.

Погоджуємось з В. М. Панькевич, що звертає на себе увагу очевидна суперечність, яку допустив законодавець, конструюючи склади злочинів, що містяться в ст. 231 та ст. 232 КК України. Зокрема, відповідно до складу злочину, розміщеного в ст. 231 КК України, кримінальна відповідальність настає за вчинення дій, спрямованих на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а

також незаконне використання таких відомостей, тобто перша форма вчинення цього злочину фактично передбачає кримінальну відповідальність за таку попередню злочинну діяльність, як готування незаконного використання комерційної таємниці, а друга форма - за закінчений злочину у вигляді незаконного використання комерційної таємниці. При цьому зі змісту диспозиції ст. 231 КК України випливає, що розголошення комерційної таємниці є одним з видів (способів) використання комерційної таємниці [65, с. 120].

Така позиція законодавця є непослідовною з огляду на таке: у науковій літературі справедливо зазначається, що з правової точки зору комерційна таємниця є засобом захисту від недобросовісної конкуренції в рамках реалізації права на інтелектуальну власність. Це загальновизнане у світі положення слідує також зі змісту пункту VIII статті 2 Конвенції 1967 р., що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності [1, с. 74]. Тож ключовим нормативно-правовим актом, що регулює суспільні відносини, пов'язані з комерційною таємницею в аспекті недобросовісної конкуренції, є

Установивши кримінальну відповідальність спеціального суб'єкта за розголошення комерційної таємниці в ст. 232 КК України та визначивши відповідні види та розміри покарань, законодавець, з огляду на розмір штрафу, фактично створив привілейований склад, порівняно з тим, який міститься в ст. 231 КК України. Таким чином, законодавець визнав умисне розголошення комерційної таємниці, учинене спеціальним суб'єктом з корисливого чи іншого особистого мотиву менш суспільно небезпечним діянням, ніж використання комерційної таємниці, зокрема у формі розголошення, загальним суб'єктом з будь-якого мотиву.

Важливим елементом об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 232 КК України, є наявність суспільно небезпечних наслідків у вигляді спричинення злочином суб'єкту господарської діяльності істотної шкоди. Безперечно, не сприяє ефективності та єдності правозастосування відсутність законодавчого визначення розміру істотної шкоди, що дозволило б виключити будь-який суб'єктивізм під час установлення слідчо-судовим органам наявності

або відсутності в конкретному діянні суб'єкта складу злочину. Більш вдалою, як нам видається, була законодавча конструкція, що містилася в КК України (ред. 1960 р.), де в примітці до ст. 148-4 містилося чітке визначення поняття великої матеріальної шкоди, яка була обов'язковим елементом об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 148-7. Зокрема, матеріальна шкода вважалася великою, якщо вона в п'ятдесят і більше разів перевищувала встановлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян на місяць. Звертає на себе увагу непослідовна позиція законодавця щодо визначення в чинному КК України розміру матеріальної шкоди практично у всіх випадках злочинів з матеріальним складом, де наявний великий (значний) розмір шкоди як обов'язковий елемент об'єктивної сторони, та відсутність законодавчо визначеного розміру істотної шкоди, спричиненої суб'єкту господарської діяльності, у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 232 КК України. На нашу думку, є доцільним унесення змін до чинної редакції ст. 232 КК України шляхом закріплення примітки, де законодавцем має бути визначено розмір істотної шкоди з прив'язкою до неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що також сприятиме стабільності та єдності правозастосовної практики, а також дозволить безпомилково проводити відмежування складу злочину, що міститься в ст. 232 КК України, від адміністративного проступку, відповідальність за який передбачена ч. 3 ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція» Кодексу України про адміністративні проступки.

До обов'язкових елементів суб'єктивної сторони складу злочину, що міститься в ст. 232 КК України, треба віднести вину у формі прямого умислу. Крім цього, для розголошення комерційною таємницею, обов'язковою є корисливий чи інші особисті мотиви вчинення цього злочину, зокрема, помста, ревності, заздрість тощо. Таким чином, учинення цього діяння з хуліганського мотиву не може бути кваліфіковане за цією кримінально-правовою нормою.

Суб'єкт цього злочину є спеціальним, адже вчинити цей злочин може лише особа, якій комерційна таємниця відома через професійну або службову діяльність. Отже, особа, яка випадково (не займається професійною чи

службовою діяльністю або така діяльність не пов'язана з отриманою комерційною таємницею) ознайомилися чи отримала у володіння комерційну таємницю, не може бути суб'єктом цього злочину [63, с. 164].

Так, наприклад, у справі № 199/13473/13-к від 6 листопада 2015 року Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська виявлено, що у період часу з листопада 2002 року до 31 липня 2008 року ОСОБА_1, працюючи на посаді плавильника-розливальника виробничого цеху ПНВПФ «Сітон» де займався саме виготовленням та виливанням чавунного посуду та знав технологію виготовлення, де також в період часу з листопада 2000 року до січня 2012 року, на посаді начальника виробничого відділу, начальника відділу збуту ПНВПФ «Сітон» працювала його цивільна дружина - ОСОБА_4 та мала доступ до технології виробництва, клієнтської бази. Згідно угоди «Про нерозголошення комерційної таємниці підприємства» від 06.02.2003 між керівником ПНВПФ «Сітон» ОСОБА_9 та співробітником підприємства ОСОБА_4, на останню покладено обов'язок нерозголошення комерційної таємниці в тому числі на протязі 5 років з моменту звільнення з підприємства. Відповідно до угоди «Про нерозголошення комерційної таємниці підприємства» від 22.11.2006 між керівником ПНВПФ «Сітон» ОСОБА_9 та співробітником підприємства ОСОБА_1, на останнього покладено обов'язок нерозголошення комерційної таємниці в тому числі на протязі 5 років з моменту звільнення з підприємства. В 2011 році у ОСОБА_4 та ОСОБА_1, які працювали на ПНВПФ «Сітон», виник злочинний умисел, спрямований на незаконне використання патенту на промисловий зразок № 13074 від 15.11.2006 на чавунний посуд, власником якого є ОСОБА_9.

27.04.2011 ОСОБА_1 та ОСОБА_4, з метою реалізації свого злочинного умислу, з корисливих спонукань, працюючи на ПНВПФ «Сітон» та достовірно знаючи про існування патенту на промисловий зразок № 13074 від 15.11.2006 на чавунний посуд, власником якого є ОСОБА_9, за попередньою змовою групою осіб, в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців зареєстрували ТОВ «ПП «Берліка», основним видом діяльності

якого, в тому числі, є лиття чавуну та виготовлення інших готових металевих виробів. Крім того, відповідно до договору оренди нежитлового приміщення за адресою: Запорізька область, місто Бердянськ, вулиця Юнатів, 7 з корисливих мотивів, будучи посадовими особами ТОВ ПП «Берліка» з використанням комерційної таємниці ОСОБА_4 та ОСОБА_1 організували виробництво чавунної продукції в порушення патенту на промисловий зразок № 13074 від 15.11.2006 на чавунний посуд. Розголошення інформації, зазначеної у ст. 232, утворює склад даного злочину за умови, якщо воно вчинене без чітко вираженої згоди на це громадянина-підприємця, керівника (іншої уповноваженої особи) чи керівного органу юридичної особи - власника таємниці. Злочин є закінченим з моменту спричинення власникові комерційної або банківської таємниці істотної шкоди. Одночасно термін «істотна шкода» у цій статті має оціночний характер, а питання про наявність чи відсутність істотної шкоди вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням, зокрема грошового розміру заподіяної шкоди та майнового стану власника відповідних відомостей. Суд ухвалив ОСОБА_1 за обвинуваченням, передбаченим ст. 232 КК України виправдати за недоведеністю участі у вчиненні злочину [89].

В іншій справі № 570/1339/17 від 6 листопада 2017 р. Рівненський районний суд Рівненської області вставлено, що ОСОБА_1, працюючи на посаді старшого касира торговельного залу АЗС 05/2, що знаходиться на 321 км + 500 м 321 км + 580 м автодороги М-06 Київ-Чоп (праворуч) в с. Біла Криниця Рівненського району, Рівненської області, будучи зобов'язаним не розголошувати відомості, що становлять комерційну таємницю та/або носять конфіденційний характер та ознайомленим зі змістом ст.ст. 16, 17 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», ст. 36 Господарського кодексу України, ст.ст. 231 та 232 Кримінального кодексу України, а також Положенням про комерційну таємницю та конфіденційну інформацію ТОВ «СОКАР ПЕТРОЛЕУМ», маючи доступ до комп'ютерного обладнання з встановленими системами управління АЗК та впровадженою у ній автоматизованою системою розрахунків «Плас-Сервіс», з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю

ТОВ «СОКАР ПЕТРОЛЕУМ», а саме відомостей, які містяться у Log-файлах програмного забезпечення автоматизованої системи розрахунків «Плас-Сервіс» про номери карток лояльності, ПІН-коди до карток, відомості про нарахування бонусних балів, суми бонусних балів на картках програми лояльності «LEVEL» та інше, з метою подальшої реєстрації бонусних карток програми лояльності та здійснення розрахунків наявними бонусними балами у мережі організатора програми лояльності, у період з 19.11.2015 по 01.12.2015, перебуваючи на робочому місці, діючи з єдиним умислом на незаконне збирання впродовж листопада 2015 року відомостей, що містяться у Log-файлах програмного забезпечення автоматизованої системи розрахунків «Плас-Сервіс» та становлять комерційну таємницю ТОВ «СОКАР ПЕТРОЛЕУМ», використовуючи можливості програмного забезпечення системи управління АЗК, наявні на Локальних дисках комп'ютерного обладнання Log-файли та інструкції з використання програмного забезпечення «Плас-Сервіс», з метою реалізації свого злочинного умислу на комп'ютерному обладнанні системи АЗК, у електронній поштовій скриньці прикріплював до створених електронних листів.

Після цього, 11.03.2016 за допомогою власного ноутбуку «Lenovo G555» S/N: CBG2161839, зазначені файли ОСОБА_1 завантажив із електронної пошти на локальний диск (вінчестер) ноутбука, де їх заархівувавши у файли типу архів WinRar (.rar), зберігав з метою подальшого використання, а також скопіювавши вказані архівні файли зберігав на USB-флеш носій «Transcend 8 GB». Внаслідок чого незаконно зібрав відомості, які становлять комерційну таємницю ТОВ "СОКАР ПЕТРОЛЕУМ", чим спричинив істотну шкоду суб'єкту господарювання.

ОСОБА_1 визнано винуватим у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч. 2 ст. 190, ст. 231, ч.1 та ч.2 ст. 361 КК України та призначено покарання: за ст.231 КК України у виді штрафу у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 51000 (п'ятдесят одну тисячу) гривень. На підставі ч. 1 ст. 70 КК України, з врахуванням положень ст. 72 КК України, остаточне покарання за сукупністю злочинів ОСОБА_1 призначено шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим у виді позбавлення

волі строком на три роки. На підставі ст. 75 КК України від відбування призначеного основного покарання у виді позбавлення волі ОСОБА_1 звільнено з випробуванням з іспитовим строком на два роки [90].

Аналіз статей 231 і 232 КК України, які є основою кримінально-правового захисту комерційної таємниці, свідчить про широкий арсенал санкцій, що їх передбачив законодавець (штраф, обмеження волі, позбавлення волі, позбавлення права обіймати повні посади чи займатися певною діяльністю, виправні роботи). Разом з тим, жодна з наведених кримінально-правових санкцій, що застосовуються до осіб, що вчинили злочин, передбачений ст.ст. 231 і 232 КК України, не відшкодовує суб'єкту підприємництва чи власнику комерційної таємниці завданих злочинами збитків. Відшкодування ж подібних збитків здійснюється шляхом використання не кримінально-правового, а цивільно-правового режиму захисту комерційної таємниці, що ґрунтується на застосуванні норм цивільного та господарського законодавства України.

Висновки до другого розділу

1. Неправомірне розголошення, збирання або використання комерційної таємниці є порушенням прав власника підприємства. Найефективнішим способом захисту комерційної таємниці в рамках юрисдикційної форми є відшкодування завданих збитків. Оскільки при розголошенні комерційної таємниці втрачається фактична монополія її володаря, то вимога про припинення порушення просто втрачає сенс. У цих випадках єдиною дієвою можливістю компенсувати завдану шкоду є відшкодування понесених збитків. Ефективним способом судового порядку реалізації юрисдикційної форми захисту є припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, а так само пов'язане з ним поновлення положення, що існувало до порушення режиму використання комерційної таємниці. Діючий закон не визначає розголошення комерційної таємниці підставою повної матеріальної відповідальності працівника.

Цивільно-правовий захист комерційної таємниці - це сукупність цивільно-правових заходів, що застосовуються методами цивільного права, проти порушників суб'єктивного права на комерційну таємницю, спрямована на

відшкодування збитків, які завдані цим правопорушенням. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці забезпечується спеціальним механізмом, заснованим на застосуванні сукупності передбачених цивільним законодавством засобів, спрямованих на відшкодування збитків, завданих порушенням відповідних норм і правил.

2. У ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 9 до 18 нмдг. Загальним об'єктом адміністративних порушень законодавства про комерційну таємницю слід вважати всі суспільні відносини, що охороняються за допомогою адміністративного права. Як родовий об'єкт слід виділити економічні відносини, побудовані на принципах здійснення економічної діяльності, під якими, у свою чергу, розуміють основні ідеї, положення, що напрацьовані практикою суспільно-економічного життя і є основою будь-якої економічної діяльності. Безпосереднім об'єктом є суспільні відносини у сфері захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Предметом адміністративних правопорушень законодавства про комерційну таємницю є інформація, що становить комерційну таємницю в будь-якому вигляді, незалежно від форми зберігання, оброблення та передачі, а також виду носіїв, на яких вона зафіксована.

3. У відповідності зі ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це заподіяло істотну шкоду суб'єктові господарської діяльності, караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років. Відповідно до ст. 232 КК України умисне розголошення комерційної або банківської

таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єктові господарської діяльності, карається штрафом у розмірі від 1000 до 3000 нмдг з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

3.1. Міжнародно-правове регулювання юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці

Для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надавав би загальне визначення та встановлював уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, в межах регіональних угод. Основним положенням захисту комерційної таємниці є ст. 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року, в редакції 1967 року, яка набула чинності для України 25 грудня 1991 р., щодо недобросовісної конкуренції. Так, країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції. Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах», а також стаття 10 bis Паризької конвенції:

- країни Союзу зобов'язуються забезпечити громадянам інших країн Союзу законні засоби для ефективного припинення всіх дій, зазначених у статтях 9, 10, 10 bis.

- країни Союзу зобов'язуються передбачити заходи, що дозволяють союзам та об'єднанням, існування яких не суперечить законам їх країн і які представляють зацікавлених промисловців, виробників чи торговців, діяти через суд чи адміністративні органи з метою припинення дій, передбачених у статтях 9, 10, 10 bis, тією мірою, якою це дозволяє закон країни, де закріплюється охорона, для союзів і об'єднань даної країни» [66].

Норми Паризької конвенції є важливими для розуміння режиму комерційної таємниці також з огляду на визначення об'єктів охорони промислової власності, що міститься в статті 1 Конвенції (хоча воно і не є вдалим): «Об'єктами охорони промислової власності є... припинення недобросовісної конкуренції. Промислова

власність розуміється в найбільш широкому значенні...». При цьому, зазначені положення Конвенції є недостатніми для створення системи охорони конфіденційної інформації, але само вони зазвичай використовуються для первинного обґрунтування іншими міжнародними актами (наприклад, Угода TRIPS).

Також важливим, для характеристики комерційної таємниці, міжнародним актом є Стокгольмська конвенція, про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Відповідно до її ст. 2 «інтелектуальна власність» включає права, що відносяться, зокрема, до «захисту проти недобросовісної конкуренції» [64, с. 136].

Важливим також є поширення на відносини щодо охорони закритої інформації або комерційної таємниці міжнародної системи СОТ вирішення спорів. Саме на статтю 10 bis Паризької конвенції посилається Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, укладена в межах Світової організації торгівлі. Ця Угода була схвалена в результаті Уругвайського раунду міжнародних переговорів (1986-1994 рр.) разом з Угодою про формування СОТ та стала першою комплексною багатосторонньою домовленістю, що забезпечує охорону комерційної таємниці. Ст. 39 Угоди TRIPS встановила мінімальні правила, яким має відповідати законодавство країн членів СОТ. Формулювання статті залишають місце для визначення конкретних схем, що відповідатимуть правовим системам країн, але обов'язковим є включення згаданих трьох необхідних елементів та системи законного примусу для реалізації відповідних положень.

Світові законодавчі моделі комерційної таємниці поділяються на три види: законодавство про комерційну таємницю встановлено у різних правових актах або в спеціальному законі про комерційну таємницю або в інших законах є пункти про комерційну таємницю.

Досліджуючи особливості складу злочину щодо розголошення комерційної таємниці, необхідно зауважити, що вказане діяння зазвичай розташовані в розділах кримінальних законів, які спрямовані на захист не стільки господарських

інтересів підприємства, скільки на особисту таємницю особи, хоча б остання і мала пряме комерційне чи банківське значення.

Так, наприклад, у КК Швейцарії законодавцем розглядуваний злочин передбачено у ст.ст.162 та 273 [101], які пов'язані між собою. Зокрема, згідно зі ст. 162 КК Швейцарії, той, хто розголошує виробничу або комерційну таємницю, яку він внаслідок законних або договірних обов'язків зобов'язаний зберігати, хто використовує розголошення для себе чи іншої особи, карається за скаргою тюремним ув'язненням або штрафом. У даному випадку законодавцем вказано як на обов'язковість приватного обвинувачення, так і на суб'єкта, який підлягає такій відповідальності. Крім того, ст. 273 КК Швейцарії передбачено відповідальність для того, хто вивідує виробничу або комерційну таємницю, щоб зробити її доступною чужому службовому органу, або іноземній організації, або приватному підприємству, або їх агентам, хто робить доступною чужому службовому органу, або іноземній організації, або приватному підприємству, або їх агентам виробничу або комерційну таємницю. За даною нормою винна особа карається тюремним ув'язненням, а в більш тяжких випадках - каторжною в'язницею. Разом із позбавленням волі також може бути застосований штраф.

У Франції захист комерційної таємниці за відсутності спеціалізованих нормативних актів здійснюється на основі застосування загальних норм цивільного, трудового та кримінального права. Законодавство Франції включає такі напрями захисту комерційної таємниці: 1) в рамках трудових відносин на працівника покладається обов'язок підтримувати режим конфіденційності інформації, працівник не має права конкурувати з роботодавцем після звільнення; 2) передбачена цивільно-правова відповідальність за «зловживання довірою», тобто розголошення комерційної таємниці особою, якій вона довірена володарем; 3) передбачена кримінальна відповідальність для державних службовців та посадових осіб контролюючих органів за розголошення конфіденційної інформації [35, с. 9].

У Великобританії відсутній законодавчий захист комерційної таємниці, відповідно, не існує легального визначення цієї таємниці. Натомість, правове

регулювання цих відносин розвивалось впродовж останніх століть на основі судових прецедентів та отримало назву конфіденційного права (law of confidence). Охорона комерційної таємниці ґрунтується на концепції «порушення довіри». У рішенні *Seager v. Copydex LTD* вона була сформульована наступним чином: «Право, що застосовується до цього випадку, не залежить від якоїсь угоди. Воно залежить від широкого принципу справедливості, що полягає в тому, що той, хто отримав інформацію конфіденційно не повинен недобросовісно здобувати з неї вигоду. Він не повинен використовувати її на шкоду тому, хто передав йому цю інформацію, якщо останній не дав своєї згоди» [64, с. 136]. Таким чином, головним принципом є довіра між законним володільцем таємниці та отримувачем конфіденційної інформації.

Значна кількість судових справ щодо захисту комерційної таємниці пов'язана з трудовими відносинами. Це обумовлено доступом працівників до конфіденційної інформації під час виконання трудових обов'язків. Встановлені судовою практикою відповідні правові принципи, покликані забезпечити належний баланс між правом власника підприємства захищати свої таємниці й правом працівника використати свій професійний досвід у власних інтересах та інтересах інших працедавців. Серед основних правил, встановлених для працівників (у т.ч. і колишніх), виділяється наступне - обов'язок збереження конфіденційної інформації може бути встановлений у спеціальних положеннях трудового договору, у разі відсутності таких умов цей обов'язок витікає із загальних вимог добросовісності й лояльності. Вирішуючи спори між працівником і власником, судами враховується природа конкретних трудових відносин, статус працівника, рівень доступності конфіденційної інформації та вжиті працедавцем заходи щодо її захисту. Після припинення трудових відносин вимоги до колишнього працівника, щодо збереження комерційної таємниці, істотно звужуються.

З метою запобігання розголошення комерційної таємниці власники підприємств включають у трудовий договір спеціальні положення, що забороняють працівнику приймати участь у конкурентній боротьбі проти

роботодавця. З огляду на те, що подібні положення істотно обмежують розвиток підприємницької діяльності, вони враховуються лише за умов, якщо власник доведе, що були наявні підстави для застосування цих положень щодо строків, обсягів й територіальних рамок. Очевидно, що наведені положення трудового договору не використовуються для обмеження конкуренції, а лише захищають законні інтереси працедавця як володільця, незважаючи на те, що працівник вніс певний вклад у створення цієї власності. Таким чином, умови збереження комерційної таємниці не можуть виходити за рамки розумного захисту інтересів колишнього працедавця, що, відповідно, обмежує їх обсяг й час дії.

В судовій практиці Великобританії, у справах про захист комерційної таємниці, і значне поширення отримали тимчасові (проміжні) методи судового захисту. Розголошення комерційної таємниці може призвести до значних збитків (і навіть припинення підприємницької діяльності потерпілого), при цьому, розкрита інформація, природно, не може бути знову засекречена. В зв'язку з цим значна кількість позовів подається з метою запобігання незаконному використанню конфіденційної комерційної інформації або її розголошенню ще до того, як це спричинить майновий збиток.

Згідно з § 294 КК Норвегії [96], покаранню у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення строком до 6 місяців підлягає той, хто без дозволу самостійно використовує комерційну або оперативну таємницю, що стосується діяльності підприємства, в якому він працює або працював останні 2 роки, має чи мав частку останні 2 роки, розкриває таку таємницю з метою дати можливість іншій особі використовувати це, або той, хто введенням в оману або навіюванням сприяє цьому. За даним параграфом, підлягає покаранню і той, хто незаконно використовує комерційну або підприємницьку таємницю компанії, яку він дізнався або одержав у розпорядження в якості технічного або торгового консультанта підприємства, або у зв'язку із завданням підприємства, незаконно розкриває цю таємницю з метою зробити можливим її використання іншими, або введенням в оману або навіюванням сприяє цьому. У даному випадку, так само як і у законодавстві Швейцарії, кримінальне переслідування здійснюється за скаргою

заінтересованих осіб, і лише у виключних випадках - без такої, коли цього вимагають суспільні інтереси. Окремо законодавець у Норвегії криміналізує діяльність, спрямовану на отримання комерційної інформації шляхом обману. За § 405а, особа, яка нечесним шляхом отримує або намагається отримати відомості або контроль над комерційною таємницею, підлягає покаранню у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення строком до 3 місяців [113, с. 376].

Інший підхід до розглядуваного складу злочину застосовується законодавцем в Іспанії. Так, за ст. 278 КК Іспанії [99], той, хто з метою розкрити комерційну таємницю заволдіє такою або іншим способом, відомостями, письмовими або електронними документами, інформаційними пристроями або іншими об'єктами, які належать до комерційної таємниці, карається тюремним ув'язненням на строк від двох до чотирьох років і штрафом на суму від дванадцяти до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат. У той же час, за ч. 2 ст. 278 КК Іспанії, призначається тюремне ув'язнення на строк від трьох до п'яти років і штраф на суму від дванадцяти до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат, за аналогічні діяння, якщо розкрита таємниця буде поширюватися, видана або передана третім особам. Окремо законодавцем у КК Іспанії визначено відповідальність спеціально уповноважених осіб. За ст. 279 КК Іспанії, поширення, видача або поступка комерційної таємниці, вчинені особою, яка за законом або договірним зобов'язанням має обов'язок охороняти її, карається тюремним ув'язненням від двох до чотирьох років і штрафом на суму від дванадцяти до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат. Якщо ж дана таємниця буде використана винним в його власних інтересах, то покарання призначається йому в межах нижньої санкції. Поряд із цим, згідно зі ст. 199 КК Іспанії, той, хто розкрив чужі таємні відомості, про які він дізнався в силу свого посадового становища або трудових відносин, карається позбавленням волі на термін від року до трьох років і штрафом у розмірі від шести до дванадцяти місячних заробітних плат. У випадках, якщо особа, чиїм професійним обов'язком є охорона секретів інших осіб, розкриває їх, вона підлягає покаранню позбавленням волі на термін від року до чотирьох років, штрафом у розмірі від

дванадцяти до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат і позбавленням права на зайняття певною діяльністю на строк від двох до шести років.

Законодавцем у §263 КК Данії [98] передбачено, що будь-яка особа, яка незаконно, за допомогою обладнання таємно прослуховує або записує заяви, зроблені в особистій, телефонній розмовах, або інші розмови між іншими особами, або переговори на закритій зустрічі, в якій вона сама не бере участь або до якої вона незаконно отримала доступ, підлягає штрафу або простому взяттю під варту, або тюремному ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує шести місяців. Будь-яка особа, яка незаконно отримує доступ до інформації іншої особи або програм, призначених для використання у зв'язку з електронною обробкою даних, підлягає штрафу або простому взяттю під варту, або тюремному ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує шести місяців. Водночас, якщо діяння, зазначені вище, вчинені з наміром забезпечення або ознайомлення будь-кого з інформацією про торгові секрети фірми або в інших особливо обтяжуючих обставинах, то покарання може бути збільшено до ув'язнення на будь-який термін, що не перевищує чотирьох років.

Згідно з положеннями ст. 273 КК Нідерландів [97], особа, яка умисно розкриває особливу інформацію, пов'язану з комерційною чи промисловою організацією, або організацією сфери обслуговування, в якій вона працює чи працювала, яку вона була зобов'язана зберігати в таємниці, або розкриває або використовує в цілях матеріальної вигоди дані, які були отримані за допомогою кримінального злочину з комп'ютерного пристрою або системи комерційної або промислової організації або організації сфери обслуговування, і які стосуються таких організацій, якщо ці дані в момент їх розкриття або застосування не були загальновідомі, і якщо з такого розкриття або використання може бути збиток, підлягає терміну тюремного ув'язнення не більше шести місяців або штрафу четвертої категорії.

Розділом I Закону ФРН про недобросовісну конкуренцію встановлено відповідальність за завдання шкоди особою, яка при здійсненні підприємницької діяльності в цілях конкуренції вчиняє дії, несумісні з "чесною практикою". Хоча

далі Закон і не визначає ці дії, Розділом 17 передбачено відповідальність за несанкціоноване використання або повідомлення третій особі комерційної таємниці. Під останньою розуміють інформацію, що має ознаку секретності (доступна лише відомому обмеженому колу осіб) та відповідає умові наявності у власника цієї інформації обґрунтованого інтересу в її збереженні. Передбачено кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням режиму комерційної таємниці. У трудовому законодавстві міститься обов'язок працівника не розголошувати комерційну таємницю після припинення трудових відносин [17, с. 86].

Процесуальне законодавство Німеччини передбачає гарантії збереження конфіденційності ноу-хау в процесі судового розгляду. Суть їх полягає у вилученні з принципу гласності розгляду справ судом: «Слухання справи в закритому засіданні допускається ... при задоволенні судом клопотання особи, що бере участь у розгляді та посиляється на необхідність збереження комерційної та іншої таємниці». Кримінальне покарання, передбачене процесуальним законодавством Німеччини за розголошення торгового секрету, варіюється від штрафу до позбавлення волі до 1 року, що не виключає також відшкодування завданих збитків.

Також відповідальність за розголошення комерційної таємниці передбачено у § 203 КК Німеччині [100], згідно з положеннями якого той, хто незаконно розкриває чужу таємницю, особливо таємницю, що стосується особистого життя, або виробничу або комерційну таємницю, яка була йому довірена або стала йому відомою будь-яким іншим способом у зв'язку з виконанням професійних обов'язків як лікаря, зубного або ветеринарного лікаря, провізора або співробітника іншої медичної професії, для здійснення професійної діяльності якої або права називатися фахівцем у цій сфері потрібна відповідна освіта, передбачена урядом; професійного психолога з визнанням державою атестатом про освіту; адвоката, адвоката-піклувальника, нотаріуса, захисника у передбаченому законом судочинстві, аудитора, приведеного до присяги бухгалтера-ревізора, консультанта з податкових питань, уповноваженого по збору податків або органу

або члена органу таких товариств, як суспільства адвокатів, адвокатів-опікунів, аудиторів, бухгалтерів-ревізорів або консультантів з податкових питань; консультанта з питань шлюбу, сім'ї, виховання або проблем молоді, а також радника-консультанта з питань нездорових схильностей, потягів у консультації, яка визнана органом влади або корпорацією, установою чи фондом публічного права; члена або уповноваженого правомочною консультацією на підставі §§ 3 і 8 Закону про конфліктну ситуацію, пов'язану з вагітністю; соціального працівника чи соціального педагога, статус яких визнано державою; представника підприємства приватних страхових організацій зі страхування в разі захворювання, страхування від нещасних випадків і страхування життя або розрахункової служби приватної медичної практики - карається позбавленням волі на строк до одного року або штрафом [113, с. 376].

За п. 2 § 203 КК Німеччини, так само карається і той, хто незаконно розкриває чужу таємницю, а саме, що стосується сфери особистого життя, або виробничу або комерційну таємницю, яка була йому довірена або стала відома іншим способом в якості посадової особи; спеціально уповноваженої на виконання обов'язків публічної служби; особи, що виконує завдання або повноваження згідно з правом представництва робітників і службовців у державних установах; члена комітету з розслідування, що працює при законодавчому органі Федерації або Землі, іншому комітеті або раді, яка не є членом законодавчого органу, або в якості допоміжного складу (асистентів, помічників) такого комітету чи ради; офіційно призначеного експерта, якому офіційно доручено відповідальне виконання своїх обов'язків на основі закону; особи, яка офіційно на підставі закону зобов'язана відповідально виконувати свій обов'язок збереження таємниці при здійсненні науково-дослідних планів.

Правова охорона комерційної таємниці в Сполучених Штатах Америки ґрунтується, головним чином, на законодавстві кожного штату окремо. Єдиним видом правової охорони комерційної таємниці, що існує в даний час на федеральному рівні, є встановлення кримінальної відповідальності за крадіжку та незаконне присвоєння відомостей, які становлять комерційну таємницю, а також

за «економічне шпигунство». Закон, котрий часто називається як «Акт про економічне шпигунство» (Economic Espionage Act), міститься в частині 18, § 1831 - 1839 Кодексу законів США. У цілому, законодавство штатів забороняє незаконне присвоєння секретних відомостей, що становлять комерційну таємницю. Визначення комерційної таємниці, наведене в Законі, включає нові технології, за допомогою яких здійснюється створення і зберігання комерційної таємниці. Так, до комерційної таємниці відносяться всі види і форми фінансової, комерційної, наукової, технічної та економічної інформації, включаючи моделі, креслення, програми, формули, ідеї, прототипи, методики, технології, процедури або коди, що зберігаються будь-яким способом, за умови, що власник вжив розумних зусиль для збереження секретності, а інформація має самостійну економічну цінність завдяки відсутності до неї доступу з боку інших осіб [2, с. 80].

Американське право традиційно визнає комерційну таємницю однією з ключових форм інтелектуальної власності, головною запорукою розвитку інновацій у США. Більше того, комерційна таємниця часто є результатом багаторічних досліджень і тестувань, а також вимагає тисяч (а іноді й мільйонів) доларів інвестицій у науково-дослідницьку діяльність. У кримінальній справі «Rockwell Graphic Sys., Inc. v. DEV Indus., Inc.» (1991 р.) суд справедливо зазначив, що захист комерційної таємниці залишається одним із головних чинників забезпечення конкурентоздатності американського бізнесу.

Слід вказати, що розробники Акта про економічне шпигунство 1996 р. не ставили на меті криміналізувати випадки протиправного заволодіння торговими секретами, за що на той момент уже була передбачена цивільно-правова відповідальність за законодавством багатьох штатів. Натомість прийняття Акта слало реакцією федерального законодавця на дедалі зростаючу кількість проявів комерційного шпигунства.

Оскільки в результаті несанкціонованого використання або розголошення відомості, що становлять комерційну таємницю, можуть втратити свою цінність, найважливішими способами збереження таємниці за законодавством США є

судові заборони з метою запобігання потенційного або фактичного незаконного присвоєння комерційної таємниці. Способи захисту прав на комерційну таємницю, що містяться в законодавстві США, включають мінімальні стандарти захисту прав, передбачені ТРІПС, серед яких - судові заборони, відшкодування збитків, відшкодування витрат на послуги адвоката та судові витрати, вилучення товарів, з якими пов'язані правопорушення, або їх знищення [1].

Тимчасові, попередні або остаточні заборони можуть бути видані судом на тих умовах, які він вважатиме виправданими, для запобігання або припинення фактичного чи потенційного незаконного присвоєння відомостей, що становлять комерційну таємницю. Видання судових заборон є звичайною практикою у справах про порушення прав на комерційну таємницю. Судові заборони «ex parte» (тобто накази про заборону, видані без повідомлення відповідача) можливі на тимчасовій основі та, як правило, виносяться у випадку фактичного або потенційного незаконного присвоєння. Такі судові заборони діють доти, доки не втрачається таємничість відомостей, а в деяких випадках судові заборони можуть продовжувати діяти протягом певного додаткового періоду часу з метою усунення можливості одержання комерційної вигоди від незаконного присвоєння. Наприклад, у тих випадках, коли використання відомостей, які становлять комерційну таємницю, може сприяти скороченню періоду часу на створення товару, судова заборона триває не менше ніж період часу, що був зекономлений за рахунок незаконного використання зазначених відомостей. На додаток до судової заборони щодо незаконного присвоєння цінної інформації у деяких справах суд може зобов'язати відповідача вжити адекватних заходів щодо захисту від розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, додатково до припинення несанкціонованого доступу до них або їх використання.

Відповідач може відповідати за фактичні збитки власника прав на комерційну таємницю у зв'язку з незаконним присвоєнням відомостей, що її становлять, а також за одержання прибутків або економічної переваги в результаті такого незаконного присвоєння, які не були враховані при розрахунку збитків власника прав на комерційну таємницю. У випадку умисного або

злочинного незаконного присвоєння відомостей, що становлять комерційну таємницю, суди присуджують виплату штрафних санкцій у сумі, яка не перевищує подвійної суми фактичних збитків.

У виняткових випадках суд може також винести рішення про відшкодування стороні, на користь якої винесено рішення, судових витрат, а також витрат на послуги адвоката. Під «винятковими» випадками зазвичай маються на увазі умисні або злочинні правопорушення. У справах про недобросовісне присвоєння відомостей, що становлять комерційну таємницю, також присуджується, як правило, відшкодування витрат на послуги адвоката.

Вилучення предметів, що порушують права. Суд може розпорядитися про вилучення всіх предметів, які, як стверджується, порушують права на комерційну таємницю. До числа таких предметів відносяться матеріальні носії, які містять відомості, а також майстер-файли, товари тощо, що містять комерційну таємницю або вироблені з її використанням.

Суд може також винести рішення про знищення всіх предметів, що порушують права на комерційну таємницю, та/або повернення матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять комерційну таємницю, відповідачу або під його контроль.

Особи, які свідомо і навмисно сприяють правопорушенням або заохочують до їх вчинення, несуть відповідальність нарівні з безпосереднім правопорушником і підпадають під такі ж самі покарання. Такі особи відповідають за сприяння у правопорушенні (якщо вони знали про правопорушення або мали підстави знати про набуття відомостей, що становлять комерційну таємницю, неналежними засобами), а також спонукання, заохочення або матеріальну підтримку такої діяльності. Особи несуть відповідальність за дії інших осіб, якщо вони мають право і можливість контролювати сторони, які займаються протиправною діяльністю, а також мають безпосередній фінансовий інтерес у використанні товарів, що створені за допомогою комерційної таємниці або містять таку комерційну таємницю.

За законодавством США суд може вимагати від правовласника внести заставу в розумних розмірах, щоб гарантувати компенсацію відповідачу у випадку, коли арешт буде визнаний неправомірним.

Навмисна крадіжка відомостей, що становлять комерційну таємницю, може бути визнана в США злочином відповідно як до федерального законодавства, так і до законодавства штатів. Акт про економічне шпигунство — єдиний федеральний закон про комерційну таємницю в Сполучених Штатах, який передбачає виключно кримінальну відповідальність за порушення прав на комерційну таємницю. В Акті передбачається кримінальне покарання за економічне шпигунство і за навмисну крадіжку, відтворення, одержання або володіння відомостями, що становлять комерційну таємницю. Для того щоб незаконне присвоєння відомостей, що становлять комерційну таємницю, можна було оскаржити в суді, воно повинно бути здійснене з метою одержання комерційної або економічної вигоди та повинно використовуватися стосовно товарів, які перебуватимуть у цивільному обороті між штатами.

Акт про економічне шпигунство поширюється не тільки на крадіжки відомостей, які становлять комерційну таємницю (акти незаконного присвоєння), які вчинені на території США, але й на випадки, що мають місце за межами США, якщо обвинувачуваний є громадянином США або це — американська корпорація, а також якщо будь-який акт у зв'язку із реалізацією крадіжки (незаконного присвоєння) вчинявся в США.

У багатьох штатах також діють закони, які забороняють незаконне придбання, розголошення або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю. Хоча закони відрізняються один від одного, законодавством більшості штатів передбачено доведення свідомої або навмисної крадіжки або незаконного присвоєння зазначених відомостей. Визначення поняття комерційної таємниці, як правило, відповідає тому поняттю, яке використовується в цивільному судочинстві, із застосуванням тих самих вимог до доведення цінності відомостей та вживання правовласником розумних заходів щодо захисту їх конфіденційності. Так, наприклад, за законодавством штату

Каліфорнія, набуття, розголошення або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, без дозволу правовласника вважається злочином. Обвинувачуваний можуть бути оштрафовані на 5 000 дол. США або засуджені до позбавлення волі строком до 1 року, або можуть бути піддані обом видам покарання одночасно.

Принципова різниця між цивільною та кримінальною відповідальністю полягає в тому, що в рамках провадження у цивільній справі про захист прав на комерційну таємницю не потрібно демонструвати «умисел». Обвинувачуваний не зобов'язаний знати, що його дії незаконні. Досить того, що він вчинив відповідні дії. За кримінальним законодавством, навпаки, підлягають покаранню тільки навмисні правопорушення.

Відповідно до Акту про економічне шпигунство прокурор повинен довести, що обвинувачуваний «свідомо» украв (незаконно привласнив) відомості, які становлять комерційну таємницю. Наявність умислу допускає, що обвинувачуваний знав або був суттєво упевнений, що він набуває, розголошує або використовує відомості, які становлять комерційну таємницю. Він може й не знати, що дані відомості є комерційною таємницею. Він всього лише повинен усвідомлювати, що зазначені відомості мають цінність завдяки своїй секретній природі, а також що він не має права використовувати, набувати або розголошувати такі відомості. Особа, яка одержала доступ до комерційної таємниці через незнання, помилку або випадково, не може бути притягнена до відповідальності відповідно до Акту про економічне шпигунство.

Покарання за правопорушення дуже суворі через характер збитків, що наносяться крадіжкою (незаконним присвоєнням) відомостей, які становлять комерційну таємницю. Фізичні особи можуть бути оштрафовані на суму до 500 тис. дол. США, а юридичні особи - до 5 млн. дол. США. Обвинувачуваний може бути також позбавлений волі строком до 10 років. Крім того, майно, яке використовувалося для скоєння злочину, а також отримані злочинним способом доходи можуть бути конфісковані [2, с. 76].

Оскільки відповідно до Акту про економічне шпигунство крадіжка (незаконне присвоєння) відомостей, що становлять комерційну таємницю, розглядається як вид крадіжки майна, законодавством США вимагається не тільки фізичне повернення украденої комерційної таємниці, але й відновлення власнику прав на комерційну таємницю цінності секретних відомостей, що її становлять. Цінність включає збитки, понесені власником прав на комерційну таємницю. Відновлення цінності присуджується додатково до грошових штрафів.

Акт про економічне шпигунство також надає прокуророві повноваження подати цивільний позов для видачі судової заборони у зв'язку з потенційним або фактичним порушенням законодавства. Така судова заборона відіграє важливу роль у захисті відомостей, що становлять комерційну таємницю, від наступного розголошення або використання, що спричиняють шкоду та збитки [30, с. 85].

При винесенні вироку в кримінальній справі про захист прав на комерційну таємницю, як правило, до уваги приймається фактор рецидивізму, що може збільшити як суму грошового штрафу, так і строк ув'язнення. Через те, що Акт про економічне шпигунство є відносно новим законодавчим актом, він передбачає досить суворе покарання для первинних обвинувачуваних, і питання рецидивізму ще не піднімалося.

Крім штрафів і позбавлення волі Акт про економічне шпигунство передбачає винесення судом наказу про конфіскацію будь-яких доходів або майна, що отримані прямо або опосередковано від порушень норм Акту про економічне шпигунство. Суд може також винести наказ про конфіскацію будь-якого майна, що використовувалося при скоєнні злочину або вживалося для сприяння у скоєнні злочину. Таке майно вилучається і конфіскується без компенсації обвинувачуваному. При розгляді питання про конфіскацію засобів, що використовувалися або призначалися для використання при скоєнні крадіжки відомостей, які становлять комерційну таємницю, або сприянні у скоєнні крадіжки (незаконного присвоєння), суд може врахувати «характер, обсяг і ступінь використання майна при скоєнні злочину».

Наведемо приклад. У червні 1997р. за спробу продати дискети, креслення та інші матеріали з конфіденційною інформацією компанії, яка сама повідомила зацікавлену сторону про підготовку до протиправної дії, до 15 місяців тюремного ув'язнення було засуджено колишнього співробітника компанії «PPG Industries». ФБР затримало також двох американців китайського походження, які намагалися нелегально придбати матеріали американської фірми «Bristol-Myers Squibb» про виробництво біопрепарату для лікування ракових захворювань. Покупцем цієї біотехнології виступав тайванський мультинаціональний конгломерат «Yuen Foong Paper Manufacturing Company». Якби викрадення вдалося, потенційні втрати американської фірми могли б скласти мільярди доларів. До одного року тюремного ув'язнення і 30 тис. дол. штрафу був засуджений Гарольд Ворді, колишній службовець «Eastman Kodak Corporation», який при звільненні з фірми «прихопив» тисячі конфіденційних документів і почав надавати «консультаційні послуги» іншим фірмам, у т. ч. закордонним. І в цьому випадку втрати від розголошення секретної технологічної інформації могли б скласти мільярди доларів [103].

Варто відзначити, що у 2016 р. Конгрес США ухвалив Федеральний Закон про комерційну таємницю (Defend Trade Secrets Act of 2016, скорочена назва - DTSA). Закон систематизує норми щодо захисту комерційної таємниці у всіх штатах США, а також передбачає можливість притягнення до відповідальності співробітників і підрядників за розголошення комерційної таємниці компанії тощо [119].

Отже, глава 90 Розділу 18 Зібрання законів США (федеральний КК) має офіційну назву «Захист комерційної таємниці» та структурно складається з дев'яти норм (§§ 1831-1839), що безпосередньо закріплюють відповідні склади злочинів, а також визначають процесуальні та термінологічні аспекти кримінальної відповідальності за порушення режиму комерційної таємниці. Так, § 1831 має назву «Економічне шпигунство» і спрямована на протидію незаконному заволодінню торговими секретами на користь іноземних (не США) держав. Серед особливостей законодавства США про захист комерційної таємниці слід виділити

заходи кримінальної відповідальності як найбільш ефективні засоби забезпечення прав та інтересів власника комерційної таємниці. Вважається, що передбачена законом цивільна відповідальність (відшкодування збитків) недостатня для запобігання інформаційних злочинів.

Отже, законодавство іноземних країн встановлює обов'язок посадових осіб державних контролюючих органів дотримуватися режиму конфіденційності інформації та передбачає відповідальність за її розголошення, аж до кримінальної. Відносини, пов'язані з комерційною таємницею, в іноземних країнах регулюються договорами між роботодавцем і найманим працівником; в рамках же цивільно-правових відносин застосовуються «угоди про конфіденційність» між контрагентами. Державні службовці зобов'язуються не розголошувати інформацію, яка стала їм відома внаслідок виконання службових обов'язків. Поставлення такого в обов'язок здійснюється за допомогою підписання державними службовцями спеціальної угоди.

3.2. Вдосконалення законодавства України щодо юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці

Відсутність в Україні спеціального нормативного акта, який би регламентував порядок правової охорони комерційної таємниці, негативно впливає на інноваційне інвестування. Слід урахувати, що збереження конфіденційного статусу комерційної інформації не суперечить ідеї її державної реєстрації, прикладом чого є правовий інститут ексклюзивності даних (охорони реєстраційних даних, наданих для одержання дозволу на виведення лікарського засобу на ринок), під яким розуміють спеціальний правовий режим, спрямований на охорону інноваційних об'єктів, що передбачає обмеження (заборону) використання реєстраційної інформації оригінального лікарського засобу (даних випробувань або досліджень стосовно безпечності й ефективності) виробниками генеричних препаратів для їх державної реєстрації, та надання публічно-правового захисту правам власника реєстраційного посвідчення на лікарський

засобів на власний розсуд використовувати дані власних досліджень стосовно зареєстрованого препарату в межах визначеного законом строку [61].

Погляди науковців на проблематику пов'язану з комерційною таємницею суб'єктів господарювання, зводяться до прийняття Закону України "Про комерційну таємницю". Де повинна бути прописана і відповідальність контролюючих органів за витік комерційної таємниці, якщо вона заподіяна з вини цих органів, як це наприклад прописано в Законі України "Про банки і банківську діяльність" [40, с. 196].

Юридична охорона інформації, яка використовується у ході здійснення підприємницької діяльності, умовно поділяється на два види: активну і пасивну. Пасивна характеризується тим, що власник інформації надає їй режиму відкритості для всіх зацікавлених осіб, встановлюючи для них обмеження щодо її використання у комерційних цілях на підставі виключних прав (патентне і авторське право). Активна форма застосовується щодо комерційної таємниці, коли власник інформації встановлює обмежений режим доступу до неї. Зокрема, О. Орлюк говорить про два значення захисту прав - широке (правовий механізм реалізації прав інтелектуальної власності на всіх стадіях обігу об'єкта) та вузьке (лише захист порушених прав) [62, с. 24].

Г. Андрощук і П. Крайнев позитивно ставляться до захисту комерційної таємниці на підприємстві шляхом регулювання трудових відносин та встановлення правил у локальних нормативних актах. Науковці наголошують на важливості комплексного застосування напрацьованого арсеналу правових засобів, який дозволив би залежно від внутрішньої та зовнішньої ситуацій оптимізувати управління економікою на тих засадах, що є найбільш ефективними в масштабі як усієї економіки, так і окремих її кластерів [1].

Проведений аналіз свідчить, що в Україні вирішенням проблеми пов'язаної з комерційною таємницею повинно стати прийняття Закону "Про комерційну таємницю" та приведення українського законодавства у відповідність із законодавством розвинутих країн з ринковою економікою.

Правова система ЄС (*acquis communautaire*) не містить окремого акту для охорони комерційної таємниці. Це пов'язано, зокрема, з відмінною від американської ідеологією ставлення до охорони об'єктів інтелектуальної власності, що виходить з пріоритетності вільної конкуренції та вільного руху товарів (робіт, послуг).

Слід погодитись з О. М. Кравченко, що з метою стимулювання інноваційного розвитку і захисту корпоративної безпеки суб'єктів господарювання варто запропонувати такі зміни до законодавства: 1) прийняти Закон України «Про комерційну таємницю»; 2) закріпити поняття «ноу-хау (секрет виробництва)» з вказівкою на те, що виключне право на секрет виробництва діє до тих пір, поки стосовно даного ноу-хау діє режим комерційної таємниці; 3) у Кодексі законів про працю України закріпити обов'язок працівника не розголошувати (збирати, використовувати) комерційну таємницю, що належить роботодавцю, без спеціального дозволу, а також дозволити зазначати в трудовому договорі умову, згідно з якою для особи може встановлюватися заборона працювати певний строк (до 5 років) на підприємствах, які є конкурентами попереднього роботодавця за умови, якщо працівник мав доступ до комерційної таємниці останнього [39, с. 353].

В Україні доцільно повернутися до питань унормування правовідносин у сфері охорони комерційної таємниці. На нашу думку, вирішенням проблем, пов'язаних з комерційною таємницею суб'єктів господарювання, повинно стати ухвалення Закону України «Про комерційну таємницю», в якому слід передбачити статтю про порядок розкриття комерційної таємниці правоохоронним та контролюючим органам, у тому числі СБУ, НАБУ та іншими.

Для унормування питань доступу до комерційної інформації та її збереження, на слухну думку О. М. Кравченко, слід, насамперед, передбачити в Законі України «Про захист економічної конкуренції» [72] додаткові норми, що визначають право доступу працівників органів АМКУ до інформації суб'єктів господарювання, відповідний йому обов'язок суб'єктів господарювання, обов'язок цих органів щодо дотримання комерційної таємниці і відповідальність

органів АМКУ за невиконання цього обов'язку. Схожі норми та адекватні механізми їх реалізації має бути передбачено в тих нормативно-правових актах, які регулюють взаємодію правоохоронних органів з підприємствами, установами та організаціями в охороні комерційної таємниці. Доцільним видається впровадження норми щодо відшкодування збитків у повному обсязі підприємству, установі чи організації, якщо витік комерційної таємниці відбувся з вини цих органів [42, с. 10].

Оскільки низка законів, що передбачають повноваження окремих контрольно-наглядових та правоохоронних органів, не містить зобов'язань державних органів охороняти комерційну таємницю, у багатьох випадках ч. 2 ст. 507 ЦК не може бути застосована. Наприклад, згідно із ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України», СБУ повинна сприяти підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [76]. Але, як засвідчує практика, не має дієвого механізму, яким саме чином СБУ повинна сприяти підприємцям у збереженні комерційної таємниці. Ще один приклад, пов'язаний з регулюванням діяльності АМКУ: обов'язки органів АМКУ щодо зберігання комерційної таємниці суб'єктів господарювання не передбачені у чинному законодавстві, що слід вважати одним з його істотних недоліків. НАБУ, яке теж має доступ до комерційної таємниці суб'єктів господарювання, за чинним законодавством [74], не несе відповідальності за витік комерційної таємниці, якщо збитки заподіяно з вини цього органу.

Отже, в Україні відсутній дієвий, узгоджений механізм обміну інформацією економічного, комерційного та іншого характеру, не встановлені вимоги до запитів інформації, наявні розбіжності норм у частині термінів їхнього виконання. При цьому, з огляду на фактично необмежену кількість суб'єктів користування конфіденційною інформацією, не можна гарантувати зберігання комерційної таємниці. Залишається актуальною потреба в ухваленні спеціального закону, який би регулював питання, пов'язані з комерційною таємницею, та внесення

відповідних змін у чинне законодавства в частині повноважень правоохоронних органів щодо збереження комерційної таємниці.

Враховуючи викладене вище, можемо зробити низку висновків щодо загальних особливостей встановлення юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці у зарубіжних країнах та Україні.

Необхідно звернути увагу на різні підходи правознавців в окремих європейських країнах до відповідальності за розголошення комерційної таємниці. У більшості країн Європи правознавці окремо не розрізняє банківську та комерційну таємницю. У переважній більшості випадків це пов'язано з тим, що відповідальність за розголошення банківської таємниці, очевидно, не підпадає під кримінально-правову охорону, а в окремих випадках охоплюється поняттям комерційної інформації, або інформації підприємства тощо.

Необхідно визначити різноманітність підходу правознавців у більшості європейських країн стосовно самої послідовності вчинення діяння та особливостей його наслідків. Якщо в Україні законодавець розміщує окремі склади злочинів у ст.ст. 231, 232 КК України, то у більшості КК європейських країн відповідальність за ці діяння передбачено в одній статті або навіть частині статті.

Здійснений аналіз розташування статей щодо аналізованих злочинів у більшості КК зарубіжних країн однозначно вказує на те, що більша шкода завдається як раз не відносинам у сфері господарювання, а конкретній фізичній особі, конкретним власникам комерційної таємниці. Така особливість має передусім практичний аспект, адже кількість винних осіб, засуджених за відповідні діяння, на сьогодні в Україні - мізерна, лише через те, що законодавець враховує виключно шкоду, заподіювану суб'єкту господарювання, а не конкретній фізичній особі, яка в будь-якому разі є володільцем такої інформації. Через це численні випадки порушення таємниці такої інформації залишаються поза межами кримінально-правового захисту. Враховуючи зазначене, на нашу думку, доцільно внести зміни в диспозицію ст. 232 КК України, вказавши при

цьому на те, що шкода від злочину завдається не суб'єкту господарювання, а конкретній фізичній особі - власнику таємниці.

Український законодавець криміналізує розголошення комерційної або банківської таємниці, а в окремому складі - її використання та збирання. Законодавці європейських країн кримінализують перш за все діяння, які спрямовані на отримання такої інформації (збирання), навіть без їх розголошення як кінцевого результату, встановлюючи відповідальність за так званій «промисловий шпіонаж». При цьому збирання інформації про виробничі процеси та особливості виробництва розглядається в якості кваліфікуючої ознаки у ряді КК зарубіжних країн (Данія, Швейцарія). Враховуючи такий досвід європейських країн, в КК яких дані норми існують ще з 80-х років минулого століття, можна обґрунтовано дійти висновку, що склади злочинів, розміщені у ст.ст. 231 та 232 КК України, розділені «штучно», адже діяльність зі збирання, розголошення та використання дуже тісно переплітається між собою та повинна бути криміналізованою, на нашу думку, в межах однієї статті КК України, в різних її частинах. Крім того, вказівка законодавця стосовно «завдання істотної шкоди», на нашу думку, є зайвою, адже таке оціночне поняття лише ускладнює притягнення винних до кримінальної відповідальності, а факт існування такої інформації в якості «таємниці» вже, по суті, вказує на те, що її втрата є небажаною для власника (саме особи-володільця, а не суб'єкта господарювання) та в будь-якому разі завдає шкоди, навіть якщо її не будуть використовувати за призначенням ті, хто її дізнався.

У США на законодавчому рівні існують дві заборони, покликані захищати комерційну таємницю на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. В Україні питання викрадення комерційних секретів іноземними компаніями (агентами) на повісті дня не стоїть. А тому питання про можливість запровадження кримінальної відповідальності за незаконне транскордонне переміщення інформації, що містить комерційну таємницю, на кшталт § 1831 КК США, сьогодні навряд чи буде актуальним.

Існуюча в Україні та США правозастосовна практика щодо кримінальних справ про зловживання з відомостями, що становлять комерційну таємницю, чітко вказує на «інтелектуальні» способи скоєння відповідних посягань, переважно із залученням сучасних технологій електронної обробки інформації. Зокрема більшість випадків незаконного заволодіння такими відомостями поєднуються з використанням мережі Інтернет, сервісів електронної пошти, електронних засобів збереження інформації та сканування документації, мобільних пристроїв тощо. Можна звернути увагу на кардинально відмінні в Україні та США підходи до тлумачення ознак злочинних порушень порядку обігу відомостей, що становлять комерційну таємницю. Зокрема у вітчизняній доктрині та правозастосовній практиці істотний вплив на з'ясування відповідних криміноутворюючих ознак, передусім - предметних ознак комерційної таємниці, чинять численні положення регулятивного законодавства - цивільного та господарського, при цьому далеко не завжди узгоджені між собою. Натомість у Сполучених Штатах змістовне наповнення відповідних заборон знаходить свій прояв не в останню чергу за рахунок прецедентного права - федеральні апеляційні суди та Верховний Суд США пропонують тлумачення відповідних параграфів КК США, розглядаючи їх через призму відповідної категорії кримінальних справ, і по суті своїми рішеннями створюють кримінальне право в цій частині. Маємо можливість констатувати, що законодавці професійно накладаючи факти із реального життя на фіксовані законодавчі конструкції, і водночас використовуючи свій особливий набір інтерпретаційного інструментарію, корегують зміст кримінально-правових заборон.

Висновки до третього розділу

1. Для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надавав би загальне визначення та встановлював уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, в межах регіональних угод. Основним положенням захисту комерційної таємниці є ст. 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року, щодо недобросовісної конкуренції. Також міжнародним актом є Стокгольмська

конвенція, про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р. Важливим також є поширення на відносини щодо охорони закритої інформації або комерційної таємниці міжнародної системи СОТ вирішення спорів. Саме на статтю 10 bis Паризької конвенції посилається Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, укладена в межах Світової організації торгівлі. Світові законодавчі моделі комерційної таємниці поділяються на три види: законодавство про комерційну таємницю встановлено у різних правових актах або в спеціальному законі про комерційну таємницю або в інших законах є пункти про комерційну таємницю.

Законодавство іноземних країн встановлює обов'язок посадових осіб державних контролюючих органів дотримуватися режиму конфіденційності інформації та передбачає відповідальність за її розголошення, аж до кримінальної. Відносини, пов'язані з комерційною таємницею, в іноземних країнах регулюються договорами між роботодавцем і найманим працівником; в рамках же цивільно-правових відносин застосовуються «угоди про конфіденційність» між контрагентами. Державні службовці зобов'язуються не розголошувати інформацію, яка стала їм відома внаслідок виконання службових обов'язків. Поставлення такого в обов'язок здійснюється за допомогою підписання державними службовцями спеціальної угоди.

2. Проведене дослідження права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, його захисту та отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукової задачі, що полягає в науковому обґрунтуванні напрямків удосконалення правового регулювання відносин щодо відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Необхідність прийняття закону України про комерційну таємницю обумовлена двома обставинами: 1) практичною потребою в регламентації певної групи суспільних відносин, що виникають у зв'язку з фактами розголошення комерційної таємниці, які не урегульовані нормами права; 2) недосконалістю законів, здатних виконати цю функцію.

Необхідно законодавчо закріпити принципи положення: надання охорони комерційної таємниці на території України суб'єктам господарювання -

юридичним особам і суб'єктам підприємництва - фізичним особам; визначення заходів забезпечення правового режиму інформації, що складає комерційну таємницю, її володарем; законодавче встановлення переліку інформації, що не може становити комерційну таємницю; можливість віднесення комерційної таємниці до відомостей, що складають державну таємницю; закріплення обов'язку державних органів зберігати отриману комерційну таємницю в режимі службової таємниці; установлення порядку охорони комерційної таємниці в трудових відносинах; визначення видів порушень права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, засобів захисту і юридичної відповідальності правопорушників.

Враховуючи вимоги Господарського, Цивільного, Кримінального кодексів України, доцільно в проекті закону України про комерційну таємницю: установити перелік інформації, стосовно якої встановлення режиму комерційної таємниці є неправомірним; передбачити норми про зловживання правом на комерційну таємницю, встановити обов'язок суб'єктів господарювання, що порушили вимоги Закону про відомості, що не можуть складати комерційну таємницю та ін.

В Законі України “Про комерційну таємницю” потрібно чітко визначити відповідальність за розголошення комерційної таємниці. А саме адміністративну, кримінальну, а головне й матеріальну в повному обсязі, як юридичних, фізичних осіб, в тому числі службових осіб органів державної влади, включаючи службових осіб контролюючих та правоохоронних органів, а також органів місцевого самоврядування, які мають або мали доступ до комерційної таємниці, і з їх вини відбувся витік комерційної таємниці завдавши матеріальні збитки підприємству чи організації.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці доходимо до наступних висновків.

1. В Україні правове регулювання відносин у сфері комерційної таємниці здійснюється нормами, які містяться як у кодифікованих нормативно-правових актах, так і в законодавстві про захист від недобросовісної конкуренції. Цивільний кодекс України закріплює визначення поняття комерційної таємниці, регламентує зміст майнового права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, закріплює положення щодо строку дії цього права та охорони комерційної таємниці. Зазначений нормативно-правовий акт розглядає комерційну таємницю як об'єкт права інтелектуальної власності, а права на неї визнаються різновидом прав інтелектуальної власності. У Господарському кодексі України положення про комерційну таємницю містяться у різних частинах цього кодифікованого акту: у складі інституту захисту від недобросовісної конкуренції, де закріплено поняття комерційної таємниці та відповідних складів правопорушень (ст. 36), а також у главі 16, в якій закріплено правила використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі комерційної таємниці, в господарській діяльності (наводяться ознаки комерційної таємниці та правомочності суб'єктів господарювання щодо її використання). До комерційної таємниці віднесено відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Специфічність комерційної таємниці полягає в тому, що вона не піддається офіційній реєстрації, опис, який складає її сутність, має конфіденційний характер і надається із серйозними застереженнями. У ліцензійних договорах, як правило, зазначають порядок і умови передачі інформації, яка складає комерційну таємницю. Цим та іншими чинниками зумовлюється потреба в окремому правовому інституті захисту такої інформації, оскільки вона в сучасних умовах набуває дедалі більшої ціни як товар, і цей товар характеризується значним попитом.

2. Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці розуміється як усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав та покладених на нього обов'язків по нерозголошенню комерційної таємниці - відповідальність за сьогоднішню та майбутню поведінку, та як обов'язок зазнати певних обмежень за розголошення комерційної таємниці. Метою юридичної відповідальності за розголошення комерційної таємниці є попередження правопорушень у сфері захисту комерційної таємниці, головний засіб якої – виправлення та перевиховання правопорушників, виховання всіх громадян у дусі поваги до законів. Юридична відповідальність за розголошення комерційної таємниці - це застосування до правопорушника заходів державного примусу передбачених санкцією правової норми.

3. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю – це суб'єктивне право суб'єкта господарювання, що включає три елементи: а) можливість самого суб'єкта господарювання діяти певним чином – визначати склад інформації, що становить комерційну таємницю, режим її конфіденційності, вживати заходів щодо збереження її секретності, використовувати та розпоряджатися нею тощо; б) можливість вимагати, щоб зобов'язані особи діяли відповідно до чинного законодавства, не порушували його право; в) можливість звертатися за захистом до правомочних державних органів у разі порушення права на комерційну таємницю, зокрема, неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання. Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на це, з відомостями, що становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало або могло завдати шкоди суб'єктові господарювання (підприємцеві). Способи розголошення комерційної таємниці можуть бути різними: усно, письмово, із застосуванням засобів зв'язку, передача документів або предметів, повідомлення в засобах масової інформації, наукових статтях, виступах, ознайомлення хоча б однієї сторонньої особи з відповідними

документами або предметами, навмисне створення умов для такого ознайомлення, у тому числі шляхом бездіяльності, тощо.

4. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці - це сукупність цивільно-правових заходів, що застосовуються методами цивільного права, проти порушників суб'єктивного права на комерційну таємницю, спрямована на відшкодування збитків, які завдані цим правопорушенням. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці забезпечується спеціальним механізмом, заснованим на застосуванні сукупності передбачених цивільним законодавством засобів, спрямованих на відшкодування збитків, завданих порушенням відповідних норм і правил. Механізм цивільно-правової охорони комерційної таємниці - система судових заходів, процедур та засобів, які забезпечують майнові та інші охоронювані законом інтереси суб'єктів регульованих цивільних відносин і застосування санкцій цивільно-правової відповідальності до порушників відповідних норм і правил.

Неправомірне розголошення, збирання або використання комерційної таємниці є порушенням прав власника підприємства. Найефективнішим способом захисту комерційної таємниці в рамках юрисдикційної форми є відшкодування завданих збитків. Оскільки при розголошенні комерційної таємниці втрачається фактична монополія її володаря, то вимога про припинення порушення просто втрачає сенс. У цих випадках єдиною дієвою можливістю компенсувати завдану шкоду є відшкодування понесених збитків. Ефективним способом судового порядку реалізації юрисдикційної форми захисту є припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, а так само пов'язане з ним поновлення положення, що існувало до порушення режиму використання комерційної таємниці. Діючий закон не визначає розголошення комерційної таємниці підставою повної матеріальної відповідальності працівника. Стягнути збитки з недобросовісного працівника у повному обсязі роботодавець має тільки у таких випадках: у разі укладення договору про повну матеріальну відповідальність або відшкодування шкоди в рамках цивільного позову в кримінальному процесі.

5. У ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденціальної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 9 до 18 нмдг. Загальним об'єктом адміністративних порушень законодавства про комерційну таємницю слід вважати всі суспільні відносини, що охороняються за допомогою адміністративного права. Як родовий об'єкт слід виділити економічні відносини, побудовані на принципах здійснення економічної діяльності, під якими, у свою чергу, розуміють основні ідеї, положення, що напрацьовані практикою суспільно-економічного життя і є основою будь-якої економічної діяльності. Безпосереднім об'єктом є суспільні відносини у сфері захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Предметом адміністративних правопорушень законодавства про комерційну таємницю є інформація, що становить комерційну таємницю в будь-якому вигляді, незалежно від форми зберігання, оброблення та передачі, а також виду носіїв, на яких вона зафіксована.

6. Згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це заподіяло істотну шкоду суб'єктові господарської діяльності, караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років. Відповідно до ст. 232 КК України умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єктові господарської діяльності, карається штрафом у розмірі від 1000 до 3000 нмдг з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

7. Для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надавав би загальне визначення та встановлював уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, в межах регіональних угод. Основним положенням захисту комерційної таємниці є ст. 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року, щодо недобросовісної конкуренції. Також міжнародним актом є Стокгольмська конвенція, про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р. Важливим також є поширення на відносини щодо охорони закритої інформації або комерційної таємниці міжнародної системи СОТ вирішення спорів. Саме на статтю 10 bis Паризької конвенції посилається Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, укладена в межах Світової організації торгівлі. Світові законодавчі моделі комерційної таємниці поділяються на три види: законодавство про комерційну таємницю встановлено у різних правових актах або в спеціальному законі про комерційну таємницю або в інших законах є пункти про комерційну таємницю. Законодавство іноземних країн встановлює обов'язок посадових осіб державних контролюючих органів дотримуватися режиму конфіденційності інформації та передбачає відповідальність за її розголошення, аж до кримінальної. Відносини, пов'язані з комерційною таємницею, в іноземних країнах регулюються договорами між роботодавцем і найманим працівником; в рамках же цивільно-правових відносин застосовуються «угоди про конфіденційність» між контрагентами. Державні службовці зобов'язуються не розголошувати інформацію, яка стала їм відома внаслідок виконання службових обов'язків. Поставлення такого в обов'язок здійснюється за допомогою підписання державними службовцями спеціальної угоди.

8. Проведене дослідження права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, його захисту та отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукової задачі, що полягає в науковому обґрунтуванні напрямків удосконалення правового регулювання відносин щодо відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Необхідність прийняття закону України про комерційну таємницю обумовлена двома обставинами: 1) практичною потребою в

регламентації певної групи суспільних відносин, що виникають у зв'язку з фактами розголошення комерційної таємниці, які не урегульовані нормами права; 2) недосконалістю законів, здатних виконати цю функцію. Необхідність у законі про комерційну таємницю обумовлюється розвитком підприємництва в Україні і посиленням економічної конкуренції на товарних ринках, приведенням українського законодавства у відповідність із законодавством розвинутих країн з ринковою економікою, в яких функціонує інститут комерційної таємниці та відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Цей закон буде сприяти поліпшенню правового регулювання відносин у сфері обігу комерційної таємниці.

Необхідно законодавчо закріпити принципів положення: надання охорони комерційної таємниці на території України суб'єктам господарювання - юридичним особам і суб'єктам підприємництва - фізичним особам; визначення заходів забезпечення правового режиму інформації, що складає комерційну таємницю, її володарем; законодавче встановлення переліку інформації, що не може становити комерційну таємницю; можливість віднесення комерційної таємниці до відомостей, що складають державну таємницю; закріплення обов'язку державних органів зберігати отриману комерційну таємницю в режимі службової таємниці; установлення порядку охорони комерційної таємниці в трудових відносинах; визначення видів порушень права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, засобів захисту і юридичної відповідальності правопорушників.

Враховуючи вимоги Господарського, Цивільного, Кримінального кодексів України, доцільно в проекті закону України про комерційну таємницю: установити перелік інформації, стосовно якої встановлення режиму комерційної таємниці є неправомірним; передбачити норми про зловживання правом на комерційну таємницю, встановити обов'язок суб'єктів господарювання, що порушили вимоги Закону про відомості, що не можуть складати комерційну таємницю та ін. Погляди науковців на проблематику пов'язану з комерційною таємницею суб'єктів господарювання, зводяться до прийняття Закону України "Про комерційну таємницю". Де повинна бути прописана і відповідальність

контролюючих органів за витік комерційної таємниці, якщо вона заподіяна з вини цих органів, як це наприклад прописано в Законі України “Про банки і банківську діяльність”. В Законі України “Про комерційну таємницю” потрібно чітко визначити відповідальність за розголошення комерційної таємниці. А саме адміністративну, кримінальну, а головне й матеріальну в повному обсязі, як юридичних, фізичних осіб, в тому числі службових осіб органів державної влади, включаючи службових осіб контролюючих та правоохоронних органів, а також органів місцевого самоврядування, які мають або мали доступ до комерційної таємниці, і з їх вини відбувся витік комерційної таємниці завдавши матеріальні збитки підприємству чи організації. Тому, на нашу думку, та на думку багатьох вчених, потрібно розробляти і впроваджувати в життя Закон України “Про комерційну таємницю” на кращих прикладах законодавчої бази розвинутих країн Європи та США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. А., Крайнев П. П. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны: монография. – К. : Издательский Дом «Ин Юре», 2000. – 400 с.
2. Андрощук Г. О. Захист комерційної таємниці в США: економічний вплив і практика правозастосування [Електронний ресурс] / Г. О. Андрощук // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 1. – С. 76–85. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2016_1_10
3. Андрощук Г. О. Захист комерційної таємниці в США: протидія економічному шпигунству [Електронний ресурс] / Г. О. Андрощук // Наука та інновації. – 2013. – Т. 9, № 1. – С. 80–95. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn_2013_9_1_10
4. Антонюк П. Є. Формування переліку інформації суб'єкта господарювання, яка становить комерційну таємницю [Електронний ресурс] / П. Є. Антонюк // Адвокат. – 2009. – № 5. – С. 36–38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_5_6
5. Бакалінська О. О. Захист економічної конкуренції: організаційно-правові засади державного управління : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / О. О. Бакалінська. – К., 2003. – 17 с.
6. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність у контексті взаємодії держави та громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Н. М. Батанова // Альманах права. – 2017. – №8. – С. 102–106. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_26
7. Берлач А. І. Правові засади захисту комерційної таємниці в Україні [Електронний ресурс] / А. І. Берлач // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2009. – № 3. – С. 37–41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2009_3_11

8. Боднарчук О. Г. Загальна характеристика юридичної відповідальності суб'єктів господарювання за правопорушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс] / О. Г. Боднарчук, О. І. Боднарчук // Судова та слідча практика в Україні. – 2017. – №5. – С. 64–68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jiru_2017_5_12
9. Брединский А. Правовой режим и защита коммерческой тайны в США и Великобритании / А. Брединский // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.sec4all.net/modules/myarticles/article.php?storyid=210>
10. Бригінець О. О. Сутність комерційної або банківської таємниці як об'єкта злочинних посягань [Електронний ресурс] / О. О. Бригінець // Економіка та право. – 2017. – № 3. – С. 69–73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2017_3_9
11. Васильчак С. В. Захист комерційної таємниці в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Васильчак, І. М. Ганич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. – 2011. – №2. – С. 321–328. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_38
12. Воронова О. В. Правові основи захисту комерційної таємниці / О. В. Воронова // Держава та регіони. Серія : Право. – 2011. – № 4. – С. 85–92.
13. Ганич І. М. Економіко-правова сутність комерційної таємниці [Електронний ресурс] / І. М. Ганич // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Ґжицького. – 2011. – Т. 13, № 4(5). – С. 67–72. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2011_13_4\(5\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2011_13_4(5)_15)
14. Ганич І. М. Комерційна таємниця в підприємстві [Електронний ресурс] / І. М. Ганич // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Ґжицького. – 2012. – Т. 14, № 1(2). – С. 26–30. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2012_14_1\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2012_14_1(2)_7)
15. Гейц, И. В. Ответственность за нарушение трудового законодательства / И. В. Гейц. – М. : Дело и Сервис, 2004. – 192 с.

- 16.Герявенко М. В. Правові засади охорони комерційної таємниці [Електронний ресурс] / М. В. Герявенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6(1). – С. 66–67. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_6\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_6(1))
- 17.Гороховська О. В. Захист комерційної таємниці в міжнародному праві та законодавстві зарубіжних країн [Електронний ресурс] / О. В. Гороховська, І. С. Семенюк // Держава та регіони. Серія : Право. – 2016. – № 1. – С. 86–91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2016_1_18
- 18.Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
- 19.Дембіцька С. Л. Адміністративна відповідальність як особливий різновид юридичної відповідальності [Електронний ресурс] / С. Л. Дембіцька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2016. – Вип. 6(2). – С. 71–74. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_6\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_6(2)_20)
- 20.Денчик Н. Право на коммерческую тайну / Н. Денчик // Хозяйство и право. – 1993. – № 9. – С. 90–98.
- 21.Елютина Е.В. Правовая регламентация сохранения тайны / Е.В. Елютина // Государство и право. – 2002. – № 8. – С.16–23.
- 22.Жилинский С.Э. Правовая основа предпринимательской деятельности (предпринимательское право): Курс лекцій / Жилинский С.Э. – М. : НОРМА–ИНФРА–М, 2008. – 672 с.
- 23.Загальна теорія держави та права / за ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком, – 2013. – 320 с.
- 24.Захист комерційної таємниці в трудових відносинах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krapka.org.ua>
- 25.Зінченко О. В. Теоретико-правові засади використання та захисту комерційної таємниці в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / О. В. Зінченко // Наукові праці МАУП. Серія :

Юридичні науки. – 2016. – №4. – С. 69–74. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaupun_2016_4_11

26. Зінченко Ю. В. Розмежування понять "банківська таємниця" та "комерційна таємниця" [Електронний ресурс] / Ю. В. Зінченко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 26. – С. 261–270. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2013_26_23
27. Иоффе О.С., Шаргородский М.Д. Вопросы теории права. – М., 1961. – 352 с.
28. Иоффе О.С. Вина и ответственность по советскому праву / О.С. Иоффе // Советское государство и право. – 1972. – № 9. – С. 38–39.
29. Каленіченко Л. І. Легальна (офіційна) юридична дефініція форм юридичної відповідальності у законодавстві України [Електронний ресурс] / Л. І. Каленіченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2016. – №2(1). – С. 11–14. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2(1)_4)
30. Каменський Д. В. Комерційна таємниця під охороною кримінального закону України та США: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / Д. В. Каменський // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2015. – №1. – С. 85–107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2015_1_11
31. Капіца Ю. Захист комерційної таємниці в Європейських країнах та Україні // Підприємство, господарство і право. – 2006. – № 11. – С. 16–20.
32. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322–VIII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Вся база “Законодавство України”. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08>.
33. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р. № 8073–X зі змінами і доповненнями від 7.05.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

34. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Науково-практичний коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.; – 2-ге вид. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 655 с.
35. Колобов Л. Порівняльний аналіз складників комерційної таємниці та її захисту у вітчизняному законодавстві та законодавстві країн Євросоюзу [Електронний ресурс] / Л. Колобов // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 9. – С. 9–12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_9_3
36. Комлик В. В. Роль складу правопорушення при застосуванні галузевої юридичної відповідальності [Електронний ресурс] / В. В. Комлик // Правничий вісник Університету "КРОК". – 2017. – №26. – С. 189–192. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2017_26_28
37. Конкурентне право та політика в Україні. – Париж, 2008. – 121 с.
38. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
39. Кравченко О. М. Впровадження інноваційних напрямів правового забезпечення охорони комерційної таємниці [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Публічне право. – 2016. – № 1. – С. 353–360. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_1_49
40. Кравченко О. М. Потреба України в законі "Про комерційну таємницю" [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Публічне право. – 2017. – № 3. – С. 196–202. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_3_28
41. Кравченко О. М. Системний підхід у дослідженні комерційної таємниці як окремого виду таємної інформації [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2017. – № 2. – С. 43–52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2017_2_7
42. Кравченко О. Яким має бути закон "про комерційну таємницю"? [Електронний ресурс] / О. Кравченко, Т. Ткачук // Вісник Академії праці,

- соціальних відносин і туризму. – 2017. – № 2. – С. 10–18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2017_2_4
- 43.Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–Ш. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
- 44.Круглюк К. Є. Є питання: Секрети бізнесу. Український юрист. 2–2. № 07–08 / К. Є. Круглюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurist.ua/7issue/116>
- 45.Кузьмин А.Э. Правовая защита коммерческой тайны / А.Э. Кузьмин // Правоведение. – 1992. – № 5. – С.45–53.
- 46.Кучма О. Л. Юридична відповідальність у теорії та конституції України [Електронний ресурс] / О. Л. Кучма // Соціальне право. – 2017. – № 1. – С. 28–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2017_1_5
- 47.Ліпкан В. А. Доступ до інформації з обмеженим доступом : проблеми вироблення уніфікованих дефініцій / В. А. Ліпкан, Л. І. Капінус // Публічне право. – 2013. – № 4 (12). – С. 45.
- 48.Лопатин В.Н. Правовая охрана и защита права на тайну / В.Н. Лопатин // Юридический мир. – 2009. – № 4. – С. 32–36.
- 49.Малеин Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. – М., – 2005. – 232 с.
- 50.Марчук В.М. Нариси з теорії права: навч. посіб. / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва. – К. :Істина, 2012. – 304 с.
- 51.Марчук У. Комерційна таємниця: правова регламентація, відповідальність і заходи щодо її збереження [Електронний ресурс] / У. Марчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 5. – С. 49–54. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2012_5_7
- 52.Матвієнко П. Є. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / П. Є. Матвієнко ; Нац. ун–т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 19 с.
- 53.Матузов Н.И. Личность и право. – Саратов, 1989. – 322 с.

54. Мовчан А. В. Захист комерційної таємниці суб'єктами господарювання в умовах економічної конкуренції [Електронний ресурс] / А. В. Мовчан // Європейські перспективи. – 2016. – №1. – С. 134–138. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_1_22
55. Наливайко Л. Конституційно-правова відповідальність: критерії класифікації та види / Л. Наливайко // Віче. – № 10(91). – 1999. – С. 25–26.
56. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України. За ред. О.П. Коцюби. – К., 2004. 720 с.
57. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Гришук та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2013. – 1104 с.
58. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. ; Атіка, 2015. – 1056 с.
59. Никифоров Г. К., Азнакаев Г. Н. Защита коммерческой тайны. – К., 1994. – 88 с.
60. Новий тлумачний словник української мови: У 3-х томах / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Т. 1 : А–К. – К. :Аконіт, – 2007. – 926 с.
61. Олефір А. О. Особливості правового регулювання ексклюзивності даних на сучасному етапі [Електронний ресурс] / А. О. Олефір // Щотижневик «АПТЕКА». – 2014. – 31.10.2014. – Режим доступу : <http://www.pda.apteka.ua/artide/311599>
62. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності: проблеми правозастосування / О. П. Орлюк // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 2. – С. 24–29.
63. Пасенко О. А. Захист комерційної таємниці [Електронний ресурс] / О. А. Пасенко // Молодий вчений. – 2015. – № 3(1). – С. 164–168. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3\(1\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3(1)_37)
64. Пасенко О. А. Міжнародно-правове регулювання охорони та захисту комерційної таємниці [Електронний ресурс] / О. А. Пасенко

// Молодий вчений. – 2015. – № 4(2). – С. 136–139. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_4\(2\)_34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_4(2)_34)

65. Панькевич В. М. Кримінально-правова характеристика розголошення комерційної таємниці [Електронний ресурс] / В. М. Панькевич // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2018. – №1. – С. 120–128. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_15
66. Паризьська конвенція про охорону промислової власності 1883 р. (в редакції 1967 р.).
67. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности и связанные с проявлением недобросовестной конкуренции и монополизма. Комментарий к действующему законодательству / А. И. Перепелица – Х. : РИП “Оригінал”, 1997. – 136 с.
68. Плаксин В., Макогон Ю. Коммерческая тайна: правовые проблемы / В. Плаксин, Ю. Макогон // Государство и право. – 1992. – № 8. – С. 75–78.
69. Про банки і банківську таємницю: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
70. Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці : постанова Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0935-06>
71. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – С. 164.
72. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
73. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48

74. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
75. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Кабінет Міністрів України; Постанова від 09.08.1993 № 611. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/611-93-п>
76. Про Службу безпеки України: Закон України №2229–ХІІ від 25 березня 1992 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2229-12>
77. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави та права : [навч. посіб.]. – Х. : Консум, 2012. – 160 с.
78. Рассолов М. М., Олькин В. Д., Рассолов И. М. Правовая информатика и управление в сфере права. – М. : Юрист, 2006. – С. 344.
79. Рим О. М. Відшкодування шкоди, завданої у разі неправомірного розголошення чи використання працівником комерційної таємниці роботодавця [Електронний ресурс] / О. М. Рим // Університетські наукові записки. – 2011. – № 2. – С. 204–210. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_2_35
80. Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 листопада 2010 року у справі № 2 – 1725 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>
81. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право : [Навчальний посібник] / Н. О. Саніахметова. – К. : А.С.К., 2013. – 700 с.
82. Северин В.А. Правовое регулирование информационных отношений / В.А. Северин // Юрист. – 2001. – № 7. – С.2–9.
83. Сергеева О. Поняття та ознаки комерційної таємниці / О. Сергеева // Підприємництво, господарство та право. – 2001. – №2. – С. 36.
84. Сіленко А.О. Соціальна держава: теорія перемін / А.С. Сіленко. – О. : Вид. центр УДАЗ, 2010. – 278 с.

85. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков. : Консум; Ун-т внутр. дел, 2013. – 704 с.
86. Сляднева Г. О. Питання про суб'єкта права на комерційну таємницю [Електронний ресурс] / Г. О. Сляднева // Часопис цивілістики. – 2012. – №13. – С. 103–105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_22
87. Сляднева Г. О. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Г. О. Сляднева. – Донецьк, 2005. – 20 с.
88. Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита. Монография. – М., 2014. – 456 с.
89. Справа № 199/13473/13–к від 6 листопада 2015 року Амур–Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53219036>
90. Справа № 570/1339/17 від 6 листопада 2017 р. Рівненський районний суд Рівненської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70982029>
91. Справа №761/15742/15–ц від 12 листопада 2015 р Апеляційного суду м. Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53768432>
92. Сухарев Е. А., Горбуза А. Д. О формах вины в преступлениях с бланкетной диспозицией состава // Вопросы повышения эффективности уголовного законодательства в современных условиях : Меж вуз. сб. науч. трудов. – Свердловск: УрГУ, 1979. – С. 58–70.
93. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М. :Юристь, 2015. – 672с.
94. Ткачук І. В. Теоретичні основи визначення комерційної таємниці [Електронний ресурс] / І. В. Ткачук // Управління фінансово-економічною

безпекою. – 2015. – № 1. – С. 10–14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fineconsm_2015_1_4

95. Топалова Л. Д. Правовий режим комерційної таємниці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / Л. Д. Топалова ; Донецьк. : Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2006. – 34 с.
96. Уголовное законодательство Норвегии / пер. с норвеж. А.В. Жмени. – СПб., 2003. – 230 с.
97. Уголовный кодекс Голландии / пер. с англ. И.В. Мироновой. – СПб., 2001. – 509 с.
98. Уголовный кодекс Дании / пер. с дат. и англ. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб., 2001. – 171 с.
99. Уголовный кодекс Испании / пер. с исп. В.П. Зыряновой, Л.Г. Шнайдер. – М., 1998. – 218 с.
100. Уголовный кодекс ФРГ / пер. с нем. А.В. Серебренниковой. – М., 2001. – 202 с.
101. Уголовный кодекс Швейцарии / пер. с нем. А.В. Серебренниковой. – СПб., 2002. – 350 с.
102. Фатьянов А. Тайна как социальное и правовое явление: Ее виды / А. Фатьянов // Государство и право. – 1998. – №6. – С. 5–14.
103. Фрих Л. США в борьбе с экономическим шпионажем. [Электронный ресурс]. - Режим доступу: <http://corrup-tion.rsuh.ru/magazine/5-2/n5-11.html>
104. Харламова С. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харламова Світлана Олегівна. – К., 2007. – 221 с.
105. Хуторян, Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Хуторян Наталя Миколаївна. – К., 2002. – 394 с.
106. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44.

107. Чернелевська О. Л. Конкурентне законодавство України: формування, зміст та розвиток : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О. Л. Чернелевська. – К., 2006. – 12 с.
108. Чуб В. О. Заходи юридичної відповідальності – важливий елемент регулювання суспільних відносин у сучасній правовій державі [Електронний ресурс] / В. О. Чуб // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – №1(2). – С. 32–35. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_1\(2\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_1(2)__10)
109. Шестопалова Л. Юридична відповідальність у структурі права / Л. Шестопалова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018. – № 2. – С. 5–15.
110. Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / Под ред. Р.С. Сегедова, М.И. Плотницкого, А. С. Головачева. – Минск. : Высшая школа, 1998. – 391 с.
111. Юсупова Д. В. Юрисдикційні способи захисту комерційної таємниці в трудових відносинах [Електронний ресурс] / Д. В. Юсупова // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 27. – С. 619–627. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_27_83
112. Явич Л.С. Общая теория права. – Л., 1976. – 420 с.
113. Яковенко Р. В. Кримінальна відповідальність за розголошення комерційної або банківської таємниці за законодавством України та країн Європи: порівняльно-правове дослідження [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 376–383. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_1_51
114. Яковлев В. В. Договірна матеріальна відповідальність працівників за трудовим правом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 “Трудове право; право соціального забезпечення” / В. В. Яковлев. – Х., 2003. – 26 с.

115. Ярочкин В. И. Коммерческая информация фирмы. Утечка или разглашение конфиденциальной информации? / В. И. Ярочкин – М.: Ось-89, 1997. – 160 с.
116. Ярочкин В.И. Информационная безопасность: Учеб. пособие. – М.: Междунар. отношения, 2010. – 400 с.
117. Яфонкін А. О. Окремі проблеми комерційної таємниці суб'єктів господарювання у договірних відносинах в Україні [Електронний ресурс] / А. О. Яфонкін, В. С. Климко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2016. – № 4. – С. 154–159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_4_27
118. Яфонкін А. О. Роль і значення бухгалтерського обліку в системі інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності / А.О. Яфонкін, Ю. А. Яфонкіна // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – К.: НАУ, 2011. – № 1. – С. 75–79.
119. Defend Trade Secrets Act of 2016. Public Law 114–153. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1890/text>